

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ (1830-1939)

Αντισυνταγματάρχης (ΜΧ) Παναγιώτης Σπυρόπουλος
Ιστορικός

Η εξωτερική πολιτική των ισχυρών κρατών διαμορφώνεται από τις σχέσεις μεταξύ τους, με γνώμονα την προσπάθειά τους να χειραγωγήσουν την εξέλιξη των γεγονότων, έτσι ώστε να αποφεύγουν τα τετελεσμένα. Κάτι τέτοιο δεν είναι πάντα εφικτό, γι' αυτό, όταν δεν μπορούν να ελέγξουν τις συνθήκες που διαμορφώνουν τις διάφορες καταστάσεις, είναι έτοιμες να μεταβάλουν άρδην την πολιτική τους, ώστε να παραμείνουν πρωταγωνιστές στην παγκόσμια σκακιέρα.

Αυτές οι αλλαγές, που για τις Μεγάλες Δυνάμεις συνιστούν τις περισσότερες φορές μια απλή αλλαγή τακτικής, για τα ασθενέστερα κράτη, που υφίστανται την πολιτική αυτή, καθίστανται επιλογές που αφήνουν ανεξίτηλα σημάδια στην εθνική τους ιστορία. Αυτό ισχύει σε μεγαλύτερο βαθμό για κράτη όπως η Ελλάδα, που η δημιουργία τους ήταν αποτέλεσμα ιδιαίτερα έντονων και επίπονων επαναστατικών ζυμώσεων. Το απονενομένο για την κοινή λογική και λόγω των επικρατουσών στις αρχές του 19ου αιώνα διεθνών συνθηκών ελληνικό επαναστατικό εγχείρημα δημιούργησε νέα δεδομένα, που οι Δυνάμεις της εποχής, και ιδίως η Γαλλία, δεν μπορούσαν να αγνοήσουν. Δεδομένα που επιτάχυναν καταλυτικά την από καιρό διαφανόμενη κατάρρευση του «μεγάλου ασθενούς», της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ειδικότερα, η ανάμειξη της Γαλλίας, αν και μέλος της Ιεράς Συμμαχίας, στα τεκταινόμενα το 19ο αιώνα στη χερσόνησο του Αίμου υπήρξε εξέχουσα. Αυτό λόγω και του ειδικού της βάρους αλλά και του ιδεολογικού αντίκτυπου της Γαλλικής Επανάστασης και της ναπολεόντειας εποχής στα επαναστατικά κινήματα. Η επιρροή της στην επαναστατημένη Ελλάδα είναι καταλυτική και ανιχνεύεται ιδιαίτερα έντονα στη σύγχρονη ιστορία της τελευταίας, όπως θα φανεί και στην ανάλυση των χρονικών καταταμίσεων που παρατίθενται στη συνέχεια και συνθέτουν την περίοδο 1821-1939.

Επαναστατική και Καποδιστριακή Περίοδος (1821-1831)

Η περίοδος αυτή συμπίπτει με την ενεργοποίηση του μόνιμου έκτοτε γαλλικού ενδιαφέροντος για την Ελλάδα, κυρίως, ως χώρου πολιτικής και οικονομικής διείσδυσης. Εκδηλώθηκε από κρατικούς ή ιδιωτικούς φορείς και ουσιαστικά εγκαινιάστηκε με τη γαλλική συμμετοχή στην Ιουλιανή Συνθήκη, που οδήγησε

στην κήρυξη πολέμου από τη Ρωσία στην Τουρκία (Δεκέμβριος 1827), ώστε ν' αναγκάσει την τελευταία να δεχθεί τη συνθήκη. Το ενδιαφέρον αυτό εντάχθηκε στην επιδίωξη της Γαλλίας για την ανάκτηση των θέσεων της στην ανατολική Μεσόγειο, μετά την πολιτική και εδαφική συρρίκνωση που της επιβλήθηκε το 1815. Η Γαλλία ήδη μειονεκτούσε έναντι της Αγγλίας και της Ρωσίας. Η πρώτη, έχοντας πάντα στην κατοχή της τα Επτάνησα, τη στρατηγική σημασία των οποίων είχε επισημάνει ο Μέγας Ναπολέων, και διαθέτοντας έναν ισχυρό στόλο που της έδινε την ευχέρεια να επιβάλλει τις θελήσεις της, είχε κατορθώσει με την εφαρμοζόμενη τότε μέθοδο της δανειοδότησης νέων κρατών να δανείσει τις ελληνικές κυβερνήσεις του Αγώνα (1824-1825) και να αποκτήσει έτσι ισχυρές πολιτικές προσβάσεις στα ελληνικά πράγματα. Η Ρωσία όχι μόνο διέθετε πάντα στην ελληνική χερσόνησο το ομόδοξο και ευεπήκοο στις επινεύσεις της πλήθος των πιστών του Αγαθαγγέλου αλλά και είχε προωθήσει ως κυβερνήτη τού υπό ίδρυση ελληνικού κράτους τον διπλωμάτη που υπηρέτησε τη ρώσικη Αυλή.

Όλη αυτού του γαλλικού ενδιαφέροντος αποτέλεσαν οι στόχοι των ποικιλόμορφων, από πλευράς εθνικής καταγωγής, επιδιώξεων και ιδεολογικών επενδύσεων, φιλελλήνων. Τους τελευταίους, οι αγωνιζόμενοι Έλληνες φρόντιζαν να τους υποθάλλουν και να τους ερεθίζουν με την προσδοκία της συνδρομής, ενώ εκπρόσωποι ή όργανα της γαλλικής κυβέρνησης επιδίωξαν τη χειραγωγή τους για την εξυπηρέτηση των πολιτικών τους συμφερόντων. Αυτοί τίθονταν υπό τις οδηγίες διαφόρων υποαμοιβομένων βετεράνων αξιωματικών, κυρίως από τους αυτοκρατορικούς στρατούς, από εκείνους που την ίδια εποχή σκληραγωγούσαν τα στρατεύματα του Mohamad Ali της Αιγύπτου. Έτσι, έφταναν στην Ελλάδα με σημαντικές αξιώσεις και λόγω αυτών προσέφεραν τελικά μικρές υπηρεσίες. Άλλωστε η αναζήτηση από πλευράς των αντιμαχόμενων –ήδη από το 1823– ελληνικών πολιτικών φατριών εξωτερικών προστατών αποσαφήνισε στο τέλος την εκτροπή του νοήματος του Αγώνα και προκάλεσε συνωστισμό πρακτόρων στον ελληνικό χώρο. Ως αποτέλεσμα προωθήθηκαν στην Ελλάδα ομάδες Γάλλων στρατιωτικών, αλλά και άτομα γνωστά για τις υπηρεσίες τους στο Υπουργείο Εξωτερικών της Γαλλίας, όπως ο Ελβετός τραπεζίτης J.G. Eynard και ο κόμης N. Λοβέρδος, που υποστήριζαν πειστικότερα από όλους τα γαλλικά συμφέροντα. Ο Eynard, κυρίως, ως εκπρόσωπος της φιλελληνικής επιτροπής Γενεύης και ο οποίος είχε στενούς δεσμούς με τον Καποδίστρια, ενώ ο Λοβέρδος, δευτερευόντως, ως υπάλληλος του Υπουργείου Πολέμου της Γαλλίας και πρώην αποσταλμένος του Μεγάλου Ναπολέοντα στην Ελλάδα για την οργάνωση κινημάτων¹.

Το έδαφος για τη γαλλική πολιτικοοικονομική διείσδυση στην Ελλάδα είχε προλειανθεί με τις πολυάριθμες «περιηγητικές» αποστολές, ήδη από το 17ο αιώνα.

¹ Δέσποινα Κατηφόρη Θέμελη, *Το γαλλικό ενδιαφέρον για την Ελλάδα στην περίοδο του Καποδίστρια 1828-1831*, Αθήνα 1985, 1-14.

Από τα τέλη του 18ου αιώνα όμως αυτές πύκνωσαν, λόγω του οξύτερου ανταγωνισμού μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων για τη διαμόρφωση των σφαιρών επιρροής τους στα εδάφη της καταρρέουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Απροκάλυπτες είναι οι κρίσεις του Καποδίστρια για το ρόλο των Γάλλων λογίων περιηγητών στο υπόμνημά του προς τον κόμη Stackleberg (1811) για την κατάσταση των Ελλήνων. Εκεί αναφέρεται στις γαλλικές μεθόδους προσέλευσης των τελευταίων από τους περιηγητές (P.A Giys, Choiseul-Gouffier, Sonini, Olivier κ.ά.), οι οποίοι επιδίωκαν να γίνουν γνωστοί, να συνάψουν σχέσεις μαζί τους και να τους πείσουν ότι η Ρωσία δε θα μπορούσε ποτέ να τους λυτρώσει από τους Τούρκους².

Ακολούθησε η δημιουργία «φιλελληνικών» επιτροπών για την οικονομική ενίσχυση του Αγώνα, με σημαντικότερες αυτές του Παρισιού και της Γενεύης. Ωστόσο τα αποστελλόμενα χρήματα τα διαχειρίζονταν σχεδόν αποκλειστικά Γάλλοι απόστρατοι στρατιωτικοί «φιλέλληνες» –παρά τις αντιρρήσεις των Ελλήνων– που είχαν μεταβεί στην Ελλάδα προς αρωγή των επαναστατών. Η διαχείριση των χρημάτων, γενικά, της εξωτερικής βοήθειας στην επαναστατική και κατοδιστριακή περίοδο ήταν το κύριο εργαλείο επιβολής της γαλλικής πολιτικής. Ο άνθρωπος που κυρίως επιφορτίστηκε με αυτή την αποστολή κατά την πρώτη περίοδο ήταν ο απόστρατος Συνταγματάρχης Ch. Fabvier, ο οποίος ήρθε στην Ελλάδα από το Δεκέμβριο 1821 με το ψευδώνυμο Borel ή Morel³.

Από τον Ιούλιο του 1821 ο Δημήτριος Υψηλάντης, μετά τη θυσία του Ιερού Λόχου, οργάνωσε στην Καλαμάτα το 2ο Τακτικό Ημίταγμα υπό τον Γάλλο Ταγματάρχη Baleste και το πυροβολικό υπό τον Γάλλο Συνταγματάρχη Olivier Voutier, πλαισιωμένους από επίσης Γάλλους εκπαιδευτές⁴. Κατά την Α΄ Εθνική Συνέλευση (9 Ιανουαρίου 1822) ψηφίζεται ο Οριστικός Οργανισμός Ατάκτων Στρατευμάτων της Ελλάδας. Σύμφωνα με αυτόν, ο γαλλικός Στρατιωτικός Κώδικας, προσαρμοσμένος, ίσχυε και για τα ελληνικά στρατεύματα. Επίσης, την 1 Απριλίου 1822 ψηφίζεται από το Βουλευτικό Σώμα ο Νόμος Η΄ «Περί Συστάσεως του τακτικού Στρατού», βασισμένος στον επίσης γαλλικό στρατιωτικό –και ποινικό– κώδικα. Μόλις όμως τον Ιούλιο του 1824 συγκροτείται μικρό τμήμα πυροβολικού και ένα τάγμα 500 ανδρών υπό τους Voutier και Π. Ρόδιο. Αντίστοιχα, στις 10 Μαΐου 1825, για να αντιμετωπισθεί η επέλαση του αιγυπτιακού στρατού, η προσωρινή κυβέρνηση αποφάσισε την ενίσχυση του Τακτικού Σώματος, καταρτίζοντας τον υπ΄ αριθ. ΜΗ΄ Νόμο «Περί Απογραφής», διορίζοντας στη θέση του Ρόδιου ως αρχηγό τον Fabvier. Αυτός ως οργανωτής και εκπαιδευτής ανέπτυξε εντυπωσιακά το Σώμα. Στο έργο του υποβοηθήθηκε και από τον επίσης Γάλλο Λοχαγό Mayes. Επιπλέον, ο Fabvier

² Στο ίδιο, 10.

³ Στο ίδιο, 18.

⁴ Αντιστράτηγος ε.α. Χρήστος Φωτόπουλος, *1828-1998 Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων. Αφιέρωμα για τα 170 χρόνια από την ίδρυσή της*, τ. Α΄, Αθήνα 1998, 30.

υποχρεούνταν να φέρει στρατιωτική βοήθεια, να κατασκευάσει ναυπηγεία, οχυρωματικά έργα στις πόλεις και να ιδρύσει στρατιωτική ακαδημία. Έτσι, το Σεπτέμβριο 1825 άρχισε να λειτουργεί στο Ναύπλιο εργοστάσιο επισκευής παλαιών τυφεκίων και πυροβόλων, καθώς και κατασκευής πυρομαχικών και βλημάτων πυροβολικού (οπλοστάσιο), με επιτελείο πυροτεχνουργών υπό τον Συνταγματάρχη P.L. Arnaud, ο οποίος είχε και υλικά κατασκευής υποτυπώδους ναυπηγείου⁵. Στο μέγιστο σημείο της ακμής του το Τακτικό Σώμα υπερέβαινε τους 4.000 άνδρες, οι οποίοι εκπαιδεύονταν εντατικά σύμφωνα με τον, ελαφρώς αναθεωρημένο το 1818, γαλλικό κανονισμό εκστρατείας του 1791. Τηρούνταν, επίσης, η γαλλική ιεραρχία των βαθμών, χωρίς απαιτούμενο χρονικό διάστημα παραμονής στο βαθμό, ενώ η προαγωγή γινόταν αμέσως με την κένωση της αντίστοιχης θέσης.

Παρόμοιο έργο ανατίθεται και στον Βαυαρό Συνταγματάρχη Heideck και στον Γάλλο ιατρό M.E Bailly, αφιχθέντα το Σεπτέμβριο του 1825, ο οποίος έχει την πρόσθετη αποστολή της ίδρυσης στρατιωτικού νοσοκομείου αλλά και του οικονομικού ελέγχου της ελληνικής κυβέρνησης. Εξάλλου την ίδια περίοδο έρχεται στην Ελλάδα και ο Γάλλος αξιωματικός επτανησιακής καταγωγής Διονύσιος Βούρβαχης, με αποστολή να συγκροτήσει στρατιωτικό τακτικό σώμα προς βαθμιαία απορρόφηση των άτακτων του Γ. Καραϊσκάκη, με σκοπό την απελευθέρωση της Στερεάς Ελλάδας από στρατό ελεγχόμενο από Γάλλους. Ο Βούρβαχης απέτυχε και τελικά θανατώθηκε, αιχμάλωτος των Τούρκων (22/27 Φεβρουαρίου 1827). Για τον ίδιο σκοπό εργαζόταν και ο Fabvier, ο οποίος όμως παραιτήθηκε όταν το μικρό εναπομείναν Τακτικό Σώμα έπεσε σε μαρασμό. Αιτία ήταν η απόφαση του Καποδίστρια να διατηρήσει τα άτακτα σώματα για κοινωνικούς αλλά και στρατηγικούς λόγους, καθώς υπήρχε ο φόβος της πρόκλησης των άλλων Δυνάμεων, χειριζόμενος προνομιακά τους Γάλλους αξιωματικούς και το ότι δεν μπορούσε ένα μικρό τακτικό σώμα να προστατεύει τα σύνορα του νέου κράτους, να εγγυάται την εσωτερική ασφάλεια και, ταυτόχρονα, να συνεχίζει τον αγώνα. Αυτούς τους προβληματισμούς τούς εξέθεσε με επιστολή του και στον κόμη Λοβέρδο⁶.

Λίγο αργότερα κατά την Γ' Εθνική Συνέλευση της Τροιζήνας (5 Μαΐου 1827, ν.η.) με το ΚΑ΄ Ψήφισμα προβλέπεται ότι «ο Αρχιστράτηγος θέλει προσομοιάσει τους Στρκούς Νόμους της Γαλλίας κατά το ψήφισμα της εν Άστρει Β' Εθνικής Συνελεύσεως», δηλαδή τη γαλλική στρατιωτική νομοθεσία και τον Κανονισμό Εκστρατείας. Το επιστέγασμα όμως και η αιχμή του δόρατος της γαλλικής διείσδυσης ήταν η αποστολή της Στρατιάς (“Armee de la Moree” ή “Corps d’Expedition Moree”) στην Πελοπόννησο στις 17/29 Αυγούστου 1828, υπό τον Υποστράτηγο Nicolas-Joseph Maison (1771-1840), παρά τις εντονότερες αγγλικές αντιδράσεις, οι οποίες και

⁵ Κατηφόρη, ό.π., 26-27.

⁶ Στο ίδιο, 34-40.

υπερκεράσθηκαν μετά τη ναυμαχία του Ναβαρίνου. Ωστόσο υπήρχε η συμφωνία τα στρατεύματα αυτά να μην επεκτείνουν τις επιχειρήσεις τους πέραν του Ισθμού.

Βασικός στόχος της Στρατιάς ήταν η κατοχή της υπό ίδρυση χώρας με καθεστώς προσωρινότητας και άδηλης ακόμα νομικής υπόστασης, που θα της εξασφάλιζε τον επ' αυτής έλεγχο, αλλά και η επέκταση των επιχειρήσεων στη Στερεά Ελλάδα και στην Εύβοια. Σ' αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η συμπεριφορά του Fabvier, που επανήλθε στην Ελλάδα (25/26 Αυγούστου 1828), μετά από πρόσκληση του Καποδίστρια, και αξίωνε να του δοθεί πλήρης ελευθερία δράσης. Μετά την άρνηση του τελευταίου, εγκαταλείπει τη χώρα στα τέλη Αυγούστου 1828. Με υπόμνημά του στις 18 Οκτωβρίου 1828 προς τη γαλλική κυβέρνηση ο Fabvier κατηγορησε τον Καποδίστρια για φιλορωσική πολιτική και κακή διαχείριση της γαλλικής οικονομικής βοήθειας προς παγίωση του καθεστώτος του. Παρείχε βέβαια τη διαβεβαίωση ότι η συγκρότηση ισχυρού τακτικού στρατού δε θα έσωζε μόνο την Ελλάδα αλλά θα εξυπηρετούσε και τη γαλλική πολιτική. Θα παρείχε τη δυνατότητα στη Γαλλία ν' ασκήσει άμεση επιρροή στα ελληνικά πράγματα, να ενισχύσει τη θέση της στην Ανατολή και να καταστήσει τελικά εφικτή την εδαφική διεύρυνση της ελληνικής επικράτειας.

Εδώ ακριβώς πρέπει ν' αναζητηθούν τα πρώτα σπέρματα της «Μεγάλης Ιδέας», ιδεολογίας που καλλιεργούσε στους δεκτικούς, ομολογουμένως, Έλληνες η γαλλική πλευρά. Έτσι είχε τη δυνατότητα εκ θέσεως, επιδιώκοντας νέα χάραξη της μεθοριακής γραμμής Βόλου-Άρτας, να υποκινεί και να καταπνίγει στασιαστικά κινήματα στην τουρκοκρατούμενη Στερεά, ώστε, αφενός μεν, να επεμβαίνει σε μια εδαφικά περιορισμένη και αναρχούμενη χώρα και με οποιοδήποτε πρόσχημα να επιτύχει ενδεχομένως την προσάρτηση της Πελοποννήσου στο Ιόνιο Κράτος ως όγδοου νησιού, αφετέρου δε, να εκβιάζει την Τουρκία και να την έχει υποχείριο της (σύμφωνα με τις οδηγίες της γαλλικής κυβέρνησης στους πρέσβεις Λονδίνου Polignac και Κωνσταντινούπολης De Guilleminot)⁷.

Λόγω λοιπόν των παραπάνω οι Άγγλοι πιέζουν για την αποχώρηση των Γάλλων, υποχρεώνοντας τους τελευταίους να αναπροσαρμόσουν την τακτική τους προκειμένου να πετύχουν τους στόχους τους. Με αφορμή το ρωσοτουρκικό πόλεμο (1828) οι Γάλλοι εξασφάλισαν, λόγω ρωσοφοβίας, την αγγλική συναίνεση για την παράταση παραμονής μέρους της Στρατιάς (6.000 ανδρών) και μετά τη φυγή του Ιμπραήμ το Φεβρουάριο του 1829, αποσπώντας για τούτο και σχετικό αίτημα από τον Καποδίστρια κατά τη συνάντησή του με τον Maison στη Μεθώνη στις 11 Απριλίου 1829. Το σώμα, μειωμένης δύναμης πλέον, μετονομάστηκε απροκάλυπτα σε «Ταξιαρχία Κατοχής του Μορέως» (Brigade d'Occupation de la Morée), η μελλοντική συμπεριφορά του οποίου θα δικαιολογούσε απόλυτα τον τίτλο του. Και μόνο ο τίτλος αυτός δήλωνε σαφώς τις προθέσεις της γαλλικής εξωτερικής πολιτικής

⁷ Στο ίδιο, 49-52.

στο πλαίσιο της αρχόμενης αποικιοκρατικής εξόρμησης του καθεστώτος της αστικής μοναρχίας (Monarchie Bourgeoise) του βασιλιά Λουδοβίκου Φιλίππου. Ο Καποδίστριας με τη συμφωνία της Μεθώνης κατάφερε να συγκεράσει αριστοτεχνικά τις γαλλικές επιδιώξεις με τα ελληνικά συμφέροντα, αφού τα στρατεύματα αυτά, αν και «εγκλωβισμένα» από άποψης επιχειρησιακής δράσης λόγω των αγγλικών αντιδράσεων, ενίσχυαν το διαπραγματευτικό κύρος των Γάλλων έναντι της Βρετανίας και παράλληλα αποτέλεσαν το μέσο πίεσης του Κυβερνήτη για την αποδοχή εκ μέρους του σουλτάνου της πολυπόθητης συνθήκης ειρήνης μεταξύ της επαναστατικής ελληνικής κυβέρνησης και της Υψηλής Πύλης. Προστάτευσε επίσης το νεοσύστατο κράτος από την αναρχία και την οικονομική κατάρρευση που θα επακολουθούσε, λόγω και της διακοπής της γαλλικής μηνιαίας οικονομικής βοήθειας, της οποίας η ροή συνέχισε απρόσκοπτα μετά τη συμφωνία. Επιπλέον χρησιμοποίησε τα στρατεύματα αυτά και ως αντίβαρο για την αντιπολίτευση που εξωθούνταν σε ακραίες συμπεριφορές από Άγγλους πράκτορες. Τέλος, κατάφερε με επιδέξιους διπλωματικούς ελιγμούς, στηριζόμενος στα παραπάνω, να εξασφαλίσει την πλήρη ανεξαρτησία και τα σύνορα του ελληνικού κρατιδίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της πολιτικής του αποτέλεσε και η επαφή του στις 27 Ιουνίου/6 Ιουλίου 1827 με τον Άγγλο Ναύαρχο Κόδρινγκτον, μέσω του οποίου παρακινώντας τον, κατάφερε να υπογραφεί συνθήκη ειρήνης στις 28 Ιουλίου/9 Αυγούστου 1828 (Συνθήκη Αλεξανδρείας) μεταξύ Ελλήνων και Αιγυπτίων, που προέβλεπε την αποχώρηση των αιγυπτιακών στρατευμάτων και την απελευθέρωση των Ελλήνων αιχμαλώτων. Έτσι δε δυσaráεστησε και την Αγγλία, που επίσης θα παρουσιαζόταν ως ελευθερώτρια.

Οι Γάλλοι εξασφάλισαν το διορισμό αξιωματικών τους για τη διοίκηση, την οργάνωση, την ανάπτυξη και την επιμελητεία του ελληνικού τακτικού στρατού. Ο Καποδίστριας ήδη από το Μάιο του 1828 είχε ως συμβούλους του τέσσερις Γάλλους αξιωματικούς, επιλεγμένοι από τον κόμη Λοβέρδο, και συγκεκριμένα τον Κερκυραίο Σταμάτη Βούλγαρη, τον Λοχαγό Μηχανικού Garnot, τον Γεωγράφο Reytier και μετέπειτα τον Λοχαγό Πυροβολικού Rauzie⁸. Αυτοί ασχολήθηκαν με επιθεωρήσεις φρουρίων, αλλά και με σχέδια πόλεων. Στις 12 Ιανουαρίου 1829, εξάλλου, εγκρίθηκε από τον Κυβερνήτη ο νέος οργανισμός της Σχολής ως «Κεντρικό Πολεμικό Σχολείο». Το Τμήμα Στρατιωτικών του Πανελληνίου (Βουλή) ενέκρινε το υπ' αριθ. 8683 Διάταγμα, αλλά υπό δύο προϋποθέσεις: την αύξηση των μισθών των στρατιωτικών και την αποχώρηση των ξένων συναδέλφων τους. Επίσης με το ΙΗ΄ Ψήφισμα της 21ης Δεκεμβρίου 1828 υιοθετήθηκε ο γαλλικός Στρατιωτικός Κώδικας και για τα ελληνικά τακτικά στρατεύματα⁹. Ο Maison συνέταξε ειδικό μνημόνιο για τις σχέσεις μεταξύ Στρατιάς και ελληνικής πολιτείας.

⁸ Χρημάτισε και διοικητής της Σχολής Ευελπίδων και ανέλαβε την ανασυγκρότησή της, βλ. Φωτόπουλος, ό.π., 6-8.

⁹ Στο ίδιο, 22-24.

Διορίζονται Γάλλοι αξιωματικοί για την ηγεσία του Τακτικού Στρατού και τη θέση του Γενικού Υπασπιστή, αλλά και στη διοίκηση της Επιμελητείας. Αυτή η απόφαση υλοποιήθηκε από τον αντικαταστάτη του Maison, Υποστράτηγο Antoine-Virgile Schneider (1780-1847). Αυτός στις 20 Οκτωβρίου 1828 (ν.η.) διορίζει ως “Directeur General des Troupes Regulieres Greques” τον Συνταγματάρχη Camille- Alphonse Trézel (1780-1860), ο οποίος μέχρι την 21η Δεκεμβρίου ήταν μαζί με τον διπλωματικό υπάλληλο Fr. Chr. Ed. Kellerman de Valmy οι μεσάζοντες μεταξύ Καποδίστρια και Στρατιάς, γεγονός που ερμηνεύεται ως μια προσπάθεια χειραγώγησης του Κυβερνήτη. Οι αντιδράσεις όμως του τελευταίου οδήγησαν στη δημιουργία αρνητικών και πολλές φορές αβάσιμων κατηγοριών εναντίον του, προερχόμενες στην πλειοψηφία τους από τους Γάλλους στρατιωτικούς, οι αναφορές των οποίων διαμόρφωσαν τις απόψεις της γαλλικής κυβέρνησης.

Με διαταγές του Trézel αποσπάται στην ελληνική υπηρεσία μεγάλος αριθμός επιτελικών αξιωματικών των Όπλων και της Επιμελητείας, οι οποίοι τοποθετήθηκαν ως επιτελείς, δίπλα, στον Καποδίστρια και όχι υπό αυτόν. Αυτοί προορίζονταν για τις Διοικήσεις του Πυροβολικού, του Μηχανικού, της Επιμελητείας –ο επιτελής αξιωματικός στην Επιμελητεία διαχειριζόταν αποκλειστικά τη μηνιαία γαλλική βοήθεια–, του Οπλοστασίου (Οπλουργείο) και ως γενικοί επιτελείς¹⁰. Το λογιστικό σύστημα που είχε εφαρμοσθεί από τον Heideck ήταν εξολοκλήρου γαλλικό, ενώ στην Επιμελητεία κατατάχθηκαν νέοι γαλλομαθείς Έλληνες, οι οποίοι και ορκίστηκαν στον Γάλλο προϊστάμενό τους και έφεραν τη στολή των οικονομικών υπαλλήλων του γαλλικού στρατού. Επίσης, ο Trézel εισήγαγε εξολοκλήρου τους γαλλικούς κανονισμούς στην εκπαίδευση, ως και τη στολή του γαλλικού στρατού. Επιπλέον από τις 30 Οκτωβρίου 1829 θεσπίστηκε, με πρωτοβουλία του, η υποχρεωτική στρατολογία σε όλες τις επαρχίες του ελληνικού κράτους για τη στελέχωση του Τακτικού Σώματος. Επισήμανε επίσης την ανάγκη καλλιέργειας κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων και της κυβέρνησης, γιατί ως μικρό κράτος μόνο με αρραγές μέτωπο λαού-στρατού θα ήταν υπολογίσιμο στους γείτονες. Θέσπισε το θρησκευτικό όρκο για την αποκατάσταση της στρατιωτικής τάξης και της πειθαρχίας, καθώς οι Έλληνες στρατιώτες ήταν απρόθυμοι για μόνιμη υπηρεσία. Λόγω λοιπόν της βαθιάς θρησκευτικής τους προσήλωσης θα ήταν συνειδησιακά απαγορευτική κάθε παράβαση του όρκου.

Συνολικά 151 ή 156 Γάλλοι –κατά κανόνα προαγόμενοι κατά δύο βαθμούς–, σύμφωνα με πληροφορίες του Schneider, υπηρετούσαν σε καιρίες θέσεις στα ελληνικά τακτικά σώματα. Με τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου (28/29 Σεπτεμβρίου 1829) η Αγγλία επανέρχεται και ζητά την αποχώρηση των Γάλλων από την Πελοπόννησο, αφού η παραμονή τους δεν είχε κανένα λόγο. Ωστόσο οι Γάλλοι

¹⁰ Ένας από τους επιμελητές, ο August Guerin, προήχθη μέχρι το βαθμό του συνταγματάρχη και υπηρέτησε ως προϊστάμενος του Τμήματος της Γραμματείας των Στρατιωτικών μέχρι το 1844.

κατόρθωσαν και διατήρησαν 5.300 άνδρες και με την παράκληση του Κυβερνήτη για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω. Επιπλέον αποστέλλεται από τη Γαλλία ο Συνταγματάρχης Gérard ως Επιθεωρητής του Στρατού. Κατόπιν της μεταπολίτευσης στη Γαλλία τον Ιούλιο του 1830 με την εκθρόνιση του Καρόλου Ι΄ και την άνοδο του Λουδοβίκου Φιλίππου, η νέα γαλλική κυβέρνηση έπαυσε τη μνησιαία οικονομική επιχορήγηση των 100.000 φράγκων για τον τακτικό στρατό. Επίσης ανακλήθηκαν όλοι οι εν ενεργεία υπηρετούντες στον ελληνικό στρατό Γάλλοι στρατιωτικοί πλην του Gérard¹¹.

Οι Γάλλοι επέλεξαν και προσέλκυσαν ελληνόπαιδες από τις σημαντικότερες κοινωνικά και πολιτικά οικογένειες, τους οποίους θα φρόντιζε η γαλλική κυβέρνηση να εκπαιδευθεί και να χρησιμοποιήσει κατάλληλα αργότερα. Επίσης, συμφωνήθηκε, μετά από εισήγηση του De Valmy στις 20 Μαρτίου 1829 (v.η.), να οδηγηθούν στη Γαλλία νέοι ηλικίας 16 έως 20 ετών, προερχόμενοι από τις σημαντικότερες ελληνικές οικογένειες, οι οποίοι θα εκπαιδεύονταν στο μηχανικό και στο πυροβολικό. Ήδη ο Maison είχε γράψει στον Κ. Δεληγιάννη ότι ήταν πρόθυμος να στείλει στη Γαλλία τους γιους του τελευταίου να εκπαιδευθούν. Θεωρούσε την προσέλκυση των ελληνοπαίδων ως «γόνιμη [...] για το είδος του εκπολιτισμού που επιδιώκουμε να εισαγάγουμε [...] θα χρησιμεύσουν επίσης στην αποκατάσταση της επιρροής μας [...]»¹². Τέλος, οι Γάλλοι επιδίωξαν την ίδρυση αποικίας σε ελληνικό έδαφος¹³. Ήδη από το Μάρτιο του 1824 οι απόστρατοι αξιωματικοί Συνταγματάρχης Fr. Graillard (1792-1863) και S.F Louis Daniel, βολιδοσκοπώντας τους πολιτικούς και στρατιωτικούς ηγέτες, κατέληξαν στον Δημήτριο Υψηλάντη, τον οποίον έπεισαν να αναλάβει πρωτοβουλία για την ίδρυση της αποικίας. Έτσι, διακόμισαν γράμμα του στη Γαλλία, εξουσιοδοτούμενοι να διαφωτίσουν, εκτός των άλλων, τους εκεί κύκλους σχετικά με τις υφιστάμενες στην Ελλάδα άριστες προϋποθέσεις για την ίδρυση αποικιών, όπως το φυσικό της πλούτο, το ήπιο κλίμα και την αραιοκατοίκηση της χώρας.

Πολύ αργότερα οι μυστικές, λόγω του φόβου της ανάμειξης των άλλων Δυνάμεων που θα οδηγούσε στη ματαιώσή τους, διαπραγματεύσεις του Schneider με τον Καποδίστρια δεν απέδωσαν. Αυτό παρά και την αίτηση του τελευταίου για την αποστολή εποίκων, ιδίως μετά την τελεσθείσα από τον Ιμπραήμ γενοκτονία, και για την παροχή οικονομικής βοήθειας, θέματα για τα οποία είχε ήδη αποφανθεί θετικά και η Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας με ψήφισμα στις 4 Μαΐου 1827. Αίτια

¹¹ Κατηφόρη, ό.π., 87-91. Χαρίκλεια Δημακοπούλου, «Δύο Γάλλοι αρχηγοί του ελληνικού στρατού 1829-1831», *Κ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο*, Θεσσαλονίκη 2000, 73-90. Της ίδιας, «Ο Απολογισμός της Διοικήσεως Ελληνικού Τακτικού Στρατού υπό του Στρατηγού Trézel (1829-1830)», *Πρακτικά 5' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών*, τ. Γ', 273-288.

¹² Κατηφόρη, ό.π., 84-85.

¹³ Στο ίδιο, 99-107.

της αποτυχίας των διαπραγματεύσεων ήταν τα προβλήματα της αποκατάστασης των προσφύγων και των ατάκτων, της οριοθέτησης-διανομής των εθνικών γαιών, καθώς και η τεράστια οικονομική δυσπραγία της κυβέρνησης, ιδίως μετά το Φεβρουάριο του 1830, που επειγόταν να αποζημιώσει τους Τούρκους για να εγκαταλείψουν την Αττική και την Εύβοια.

Η συμπεριφορά της Γαλλικής Στρατιωτικής Αποστολής υπό τον Στρατηγό Gueheue, αντικαταστάτη του Schneider από τον Ιούλιο του 1831 ηγούμενου των τελευταίων 3.000 ανδρών, που έμεινε μέχρι την άφιξη του Όθωνα το 1833, αποτελεί τη χαρακτηριστικότερη έκφραση της, ταυτισμένης πλέον με την αγγλική ρωσοφοβία, γαλλικής πολιτικής. Συμπερασματικά οι στόχοι των Γάλλων ήταν η ενίσχυση της γαλλικής επιρροής στην Ελλάδα, η συνεννόηση-συνεργασία της Στρατιάς με την αντιπολίτευση προς εκμηδένιση της ρωσικής επιρροής, η κατασίγαση του φιλελληνικού ζήλου και ο περιορισμός του σε «πολιτικώς ορθά» όρια.

Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια στις 27 Σεπτεμβρίου/9 Οκτωβρίου 1831, ως απόρροια των παραπάνω όλοι σχεδόν οι Γάλλοι εν ενεργεία αξιωματικοί αναχώρησαν. Η προσφορά τους στη δημιουργία, οργάνωση και ανάπτυξη του τακτικού ελληνικού στρατού υπήρξε εξόχως μέγιστη. Αμαυρώθηκε όμως από την προσπάθειά τους, βάσει μυστικών διαταγών, να τον καταστήσουν υποχείριο της Γαλλίας και από την άμεση εμπλοκή ορισμένων απ' αυτούς στη συνωμοσία εξόντωσης του Κυβερνήτη και στην υποδαύλιση του κινήματος της αντιπολίτευσης που επακολούθησε για την παρεμπόδιση, εκτός των άλλων, και της διαλεύκανσης της δολοφονίας¹⁴.

Οθωνική Περίοδος (1833-1863)

Αυτή την ταραχώδη περίοδο, αν και οι στόχοι της γαλλικής εξωτερικής πολιτικής στην Ελλάδα παραμένουν οι ίδιοι, η γαλλική εμπλοκή ωστόσο δεν είναι μαζική και άμεση, αλλά ενδύεται τον τύπο της υψηλής, μαζί με τους Άγγλους, συνεποπτείας. Αυτό οφείλεται στην κατά κράτος επικράτηση των Βαυαρών του Όθωνα και στην αγγλική πολιτική που κατόρθωσε να επιβάλει την εν λόγω μοναρχία και να αποκτήσει σχετικό προβάδισμα στην περιοχή. Έτσι, δε λείπουν από τις δομές του νέου κράτους οι υψηλά ιστάμενοι Γάλλοι λειτουργοί, όπως ο Lesuire ως Γραμματέας επί των Στρατιωτικών, ο Fuchs ως Γενικός Επιθεωρητής Στρατού ή ο Σενσιμονιστής¹⁵ Graillard, που υπηρέτησε σε πολλές καίριες στρατιωτικές θέσεις.

¹⁴ Στο ίδιο, 89-93.

¹⁵ Σύμφωνα με την πολιτικοοικονομική θεωρία του Σεν Σιμόν οι επιστήμονες, οι διανοούμενοι και οι τραπεζίτες είναι οι πιο παραγωγικοί και χρήσιμοι στο έθνος τους. Είναι οι πολιτισμικοί του φορείς και φορείς της ευημερίας του. Χωρίς αυτούς το έθνος είναι ένα σώμα χωρίς ψυχή, βλ. Ι. Λουκά, «Η Γεωστρατηγική της Μεγάλης Ιδέας», *Πόλεμος και Ιστορία* 3 (1996), 14.

Ανιχνεύονται επίσης μέτρα όπως η υιοθέτηση του γαλλικού Κανονισμού Ασκήσεων Πεζικού (Εγκύκλιος Διαταγή, 3 Οκτωβρίου 1859), του γαλλικού διατάγματος του 1829 για τα τακτικά στρατεύματα (Διάταγμα 79, 25 Μαΐου 1832) και της γαλλικής στρατιωτικής ποινικής νομοθεσίας (Ν.ΦσΒ 19 Μαΐου 1860), που προέβλεπε τη σύσταση ενός αναθεωρητικού δικαστηρίου και δύο διαρκών στρατοδικείων, ή η μετεκπαίδευση δεκάδων Ελλήνων αξιωματικών στη Γαλλία.

Η ελληνική στρατηγική σκέψη από αυτή την περίοδο εμφορείται πλέον και κατευθύνεται από την ιδεολογία της Μεγάλης Ιδέας, δηλαδή την απελευθέρωση όλων των συμπαγών ελληνικών πληθυσμών και εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την αναβίωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. «Πατέρας» του όρου και της πολιτικής αυτής θεωρείται ο γαλλοτραφής Ιωάννης Κωλέττης, πρώτος εκλεγμένος Έλληνας Πρωθυπουργός. Διετύπωσε τον όρο αυτό για πρώτη φορά στη Βουλή στις 14/26 Ιουνίου 1844¹⁶.

Ο Ιωάννης Κωλέττης υπήρξε πρόεδρος του «γαλλικού» κόμματος. Έχοντας διατελέσει πρεσβευτής στο Παρίσι και επηρεασμένος από τις γαλλικές ιδέες, στόχευε στη δημιουργία ενός έθνους-κράτους βασισμένου στις σενσιμονιστικές αρχές οργάνωσης. Έτσι, μετά από πρόσκλησή του, ήλθαν στην Ελλάδα, από τη δεκαετία του 1830 κιόλας, πολλοί Γάλλοι σενσιμονιστές οικονομολόγοι και τεχνοκράτες, για να πλαισιώσουν την υπό σύσταση κρατική μηχανή. Τοποθέτησε μάλιστα και τον σημαντικότερο απ' αυτούς, τον Γκ. Εστάλ, στο «Γραφείο Οικονομικών Υποθέσεων», διαμορφώνοντας την οικονομική στρατηγική του ελληνικού κράτους. Στα πλαίσια αυτά οι Έλληνες, ενθαρρυμένοι από την παθητική γαλλική στάση, προσπαθούν, ανεπιτυχώς, με ακήρυχτο πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία να απελευθερώσουν τη Θεσσαλία και την Ήπειρο¹⁷.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει εδώ στον Fr. Graillard, του οποίου οι ιδέες έμελλαν να αποτελέσουν τον οδηγό για την ελληνική στρατηγική σκέψη. Ο Graillard υπήρξε παλαιάμαχος των ναπολεόντειων πολέμων. Έφτασε στην Ελλάδα το Νοέμβριο του 1821, διακρίθηκε στην επανάσταση και συμμετείχε στην οργάνωση των πρώτων ταγμάτων του τακτικού ελληνικού στρατού. Κατέλαβε τη θέση του Γενικού Διευθυντή του Τακτικού το 1832, ενώ μετά το 1835 υπηρέτησε σε διάφορες θέσεις, όπως πρόεδρος του συμβουλίου για την αναδιοργάνωση του ελληνικού στρατού, Υπασπιστής του Όθωνα κ.ά. Η μεγαλύτερή του συνεισφορά όμως ήταν η ίδρυση, οργάνωση και ανάπτυξη, με υποδειγματικό τρόπο, της ελληνικής χωροφυλακής, βασισμένης εξολοκλήρου στη γαλλική ως προς την οργάνωση και τους κανονισμούς. Διετέλεσε αρχηγός του σώματος αυτού δύο φορές, από το Μάιο του 1833 ως τον Ιούνιο του 1835 και από τις 19 Φεβρουαρίου 1848 έως στις 19 Μαΐου 1854. Δεν

¹⁶ Στο ίδιο.

¹⁷ Το 1854 ο Στρατηγός Χριστόδουλος Χ'πέτρος στη Θεσσαλία και ο οπλαρχηγός Θεόδωρος Γρίβας στην Ήπειρο.

έτυχε όμως της ανάλογης αναγνώρισης για το έργο του λόγω των ιδιαίτερα παραγεταμένην περιόδων (εμφύλιος σπαραγμός μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, παρατεταμένη πολεμική περίοδος με τα γεγονότα στη Θεσσαλία και την Ήπειρο, Παρκερικά¹⁸). Το γεγονός ότι απεβίωσε φτωχός και λησμονημένος στις 9 Μαΐου 1863 μαρτυρεί ότι ήταν εκτός των σχεδιασμών της επίσημης ή ανεπίσημης γαλλικής πολιτικής. Αγνός φίλος της Ελλάδας, αν και προσκολλημένος στους αθηναϊκούς γαλλικούς πολιτικούς κύκλους, δρούσε πάντα υπέρ της δεύτερης του πατρίδας. Απέκρουσε πρώτος με βδελυγμία το χαρακτηρισμό «φιλέλληνας» ως υβριστικό για τον εαυτό του, έχοντας ζήσει τα έργα και τις ημέρες πολλών, που ενώ χαρακτηρίζονταν φιλέλληνες δεν ήταν παρά τυχοδιώκτες. Υποστηρικτής της Μεγάλης Ιδέας, πρώτος συνέλαβε το όραμα της μικρής σε έκταση αλλά οργανωμένης στρατιωτικά, διοικητικά, οικονομικά και πολιτιστικά ισχυρής Ελλάδας. Μιας χώρας που θα ήταν στο μέλλον έτοιμη, αφού εκείνη τη δεδομένη στιγμή οι συνθήκες δεν επέτρεπαν, λόγω της στάσης της πλειοψηφίας των Μεγάλων Δυνάμεων, να επιτύχει άμεσα τους εθνικούς της στόχους. Γι' αυτούς τους λόγους προσπάθησε να ενώσει όλες τις πολιτικές δυνάμεις υπό τον Όθωνα, συντάσσοντας συνάμα και το μνημειώδες υπόμνημά¹⁹ του στις 9 Απριλίου 1835 προς τον τελευταίο. Ένα υπόμνημα, ιδιαίτερα επίκαιρο ακόμα και σήμερα, με το οποίο προσπάθησε να σταματήσει τις άσκοπες πολεμικές προετοιμασίες, εκθέτοντας την ιδιοφυή συλλογιστική του για τη βιομηχανική, την πληθυσμιακή και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, απαραίτητες προϋποθέσεις για την ολοκλήρωση αυτών των προετοιμασιών. Ωστόσο δεν εισακούστηκε, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να περάσει τη δοκιμασία των Παρκερικών λόγω του Κριμαϊκού Πολέμου (1856), να εκθρονισθεί τελικώς ο Όθωνας (10 Οκτωβρίου 1862) και η Γαλλία μαζί με την Αγγλία να αποτελούν απεχθείς επικυρίαρχους για τους Έλληνες.

Περίοδος 1866-1908

Αυτή την περίοδο η γαλλική επιρροή σε όλο τον κόσμο και βέβαια στη χερσόνησο του Αίμου μειώθηκε αισθητά μετά την ταπεινωτική ήττα της Γαλλίας κατά το

¹⁸ Στις 28 Φεβρουαρίου/12 Μαρτίου 1854 η Αγγλία και η Γαλλία υπέγραψαν συνθήκη συμμαχίας με τον σουλτάνο και δύο εβδομάδες αργότερα (16/28 Μαρτίου) κήρυξαν τον πόλεμο κατά της Ρωσίας (Κριμαϊκός). Οι Έλληνες ετάχθησαν υπέρ των Ρώσων και εξεγέρθηκαν οι υπόδουλες περιοχές βοηθούμενες από το νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Οι Άγγλοι σε μια επιχείρηση «νουθετήσεως» των «ατίθασων» Ελλήνων προβαίνουν σε ναυτικό αποκλεισμό, υπό τον Ναύαρχο Πάρκερ, των Αθηνών και εξαναγκάζουν τον πληθυσμό σε λιμοκτονία. Αυτός λύεται μόνο μετά από τη διεθνή κατακραυγή.

¹⁹ Ν. Δοκανάρη, «Ο Γάλλος Φιλέλληνας Φραγκίσκος Γκραγιάρ: Το Μεγαλειώδες Σχέδιό του για την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της Μεταπελευθερωτικής Ελλάδας», *Στρατιωτική Επιθεώρηση* τ. Ιουλίου-Αυγούστου (1991), 73-84.

γαλλογερμανικό πόλεμο του 1870-71. Αυτό είχε ως συνέπεια να ακολουθήσει κατ' ανάγκην φιλειρηνική εξωτερική πολιτική, να αφοσιωθεί στην αναδιοργάνωση των στρατιωτικών της δυνάμεων, να προσπαθήσει να ανακτήσει τα εδάφη που έχασε και να επιδιώξει να αποκαταστήσει την επιρροή της. Παρά ταύτα, παρέμενε Μεγάλη Δύναμη. Λόγω, λοιπόν, των παραπάνω επιδίωκε την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και ήταν ενάντια σε κάθε επαναστατική κίνηση στα εδάφη της τελευταίας των χριστιανικών πληθυσμών. Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής προσπάθησε να αποτρέψει την αναπόφευκτη επανάσταση στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (1 Ιουνίου 1876) και να ακυρώσει τη συνδρομή που αυτή έλαβε από τη Σερβία και το Μαυροβούνιο. Χαρακτηριστικά ο Γάλλος υπουργός Εξωτερικών Decazes είχε γράψει προς τον Γάλλο πρεσβευτή στο Λονδίνο: «Εκείνο το οποίο επιθυμούμεν να προλάβομεν, είναι το ενδεχόμενον μιας επεμβάσεως ατομικής και συλλογικής των Δυνάμεων»²⁰. Η Γαλλία φοβούμενη πάντα, μαζί με την Αγγλία, τη ρωσική κάθοδο στο Αιγαίο είχε να αντιμετωπίσει τον υποστηριζόμενο από Γερμανία και Αυστρία τσάρο στην επιδίωξή του αυτή.

Στο ρωσοτουρκικό πόλεμο που ακολούθησε και κατέληξε σε ήττα των Οθωμανών και στη γνωστή συνθήκη του Αγ. Στεφάνου (1878) οι ελληνικές κυβερνήσεις εμφανίστηκαν άτολμες να διεκδικήσουν τις επαναστατημένες ελληνικές επαρχίες της αυτοκρατορίας. Με τη Θεσσαλία και τμήμα της Ηπείρου να αποτελούν πλέον τμήμα της ελληνικής επικράτειας, αλλά και αντιμετωπίζοντας η Ελλάδα, χωρίς περιθώρια όμως ελιγμών, την πραξικοπηματική ενσωμάτωση της ελληνικότατης Ανατολικής Ρωμυλίας (Βόρεια Θράκη) από τους Βουλγάρους με την ανοχή των Αγγλογάλλων, ο πρωθυπουργός Χ. Τρικούπης συνειδητοποιεί πόσο επιτακτική είναι η οργάνωση του ελληνικού στρατού. Έτσι, ο Τρικούπης καθιερώνει την υποχρεωτική στράτευση, εγκρίνει την αγορά σύγχρονου εξοπλισμού για το στρατό ξηράς και πλοίων για το πολεμικό ναυτικό, και προχωράει στη σύναψη δανείων για την εθνική άμυνα και την κατασκευή έργων υποδομής αναπτυξιακού και αμυντικού χαρακτήρα (σιδηρόδρομοι, οδικό δίκτυο, βελτίωση λιμανιών κ.ά). Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής του έστειλε νέους αξιωματικούς για μετεκπαίδευση στο εξωτερικό, κυρίως στη Γαλλία, με την οποία αναθερμάνθηκαν οι σχέσεις στο στρατιωτικό τομέα. Με το Νόμο ΑΛΖ του 1882²¹ και μετά από σχετική σύμβαση στο Παρίσι, που υπογράφηκε στις 5 Οκτωβρίου 1884, μετακλήθηκε τριμελής οργανωτική αποστολή υπό τον Υποστράτηγο Vosseur. Μέσω αυτής ο Τρικούπης αναμόρφωσε την εκπαίδευση-οργάνωση του στρατού ξηράς και εκπονήθηκαν μελέτες οχυρώσεων και αμύνης. Η εν λόγω αποστολή παρέμεινε στην Ελλάδα μέχρι το Δεκέμβριο του 1877, έχοντας επιτελέσει τεράστιο έργο: φρόντισε για την αγορά

²⁰ Edouard Driault, *Ελληνική Διπλωματική Ιστορία. Ελλάδα και Α' Παγκόσμιος Πόλεμος: Από το κίνημα των Νεοτούρκων (1908) μέχρι τη συνθήκη της Λωζάννης (1923)*, Β' Έκδοση, Αθήναι 2000, 107.

²¹ *Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Δ', αριθ. 6, Αθήναι 28 Ιουλίου 1929.

σύγχρονου εξοπλισμού, για τη συγκρότηση νέων πολεμικών μονάδων, για την αναμόρφωση της Σχολής Ευελπίδων και για την ίδρυση ανώτερων και κατώτερων στρατιωτικών σχολών²². Οι εν χρήσει στο γαλλικό στρατό κανονισμοί ασκήσεων πεζικού εισάγονται στον ελληνικό στρατό με την Εγκύκλιο Διαταγή της 29ης Ιουλίου 1884, ενώ με μία άλλη στις 5 Απριλίου 1886 εισάγονται και αυτοί της «εν εκστρατεία υπηρεσίας». Ο Τρικούπης, επίσης, ενίσχυσε την πρώτη σοβαρή προσπάθεια οργάνωσης και εκσυγχρονισμού του πολεμικού ναυτικού μέσω της εξαμελούς δεύτερης γαλλικής αποστολής που ήρθε στην Ελλάδα το Δεκέμβριο του 1884, υπό τον Υποναύαρχο Lauren-Joseph Lejeune²³. Έτσι, ιδρύεται και λειτουργεί από το 1884 η Ναυτική Σχολή Δοκίμων για την επιστημονική και ναυτική μόρφωση των αξιωματικών. Τα σχέδια και οι προτάσεις αυτής της αποστολής, που παρέμεινε στην Ελλάδα μέχρι το 1890, υιοθετήθηκαν από τη Βουλή και ρύθμισαν βασικά ναυτικά θέματα, όπως η ναυτολογία και ο τρόπος εκπαίδευσης των πληρωμάτων, η εκπόνηση κανονισμού στρατιωτικής υπηρεσίας και ναυπηγικού προγράμματος, ο εξοπλισμός και η τροφοδοσία των πλοίων, η μισθοδοσία και ο ιματισμός των ανδρών, η σύσταση ναυτικού νοσοκομείου, η οργάνωση προγυμναστηρίου στον Πόρο κ.ά. Στη συνέχεια η κυβέρνηση προχώρησε στην αγορά από τη Γαλλία των θωρηκτών «Ύδρα», «Σπέτσαι» και «Ψαρά», όπου μαζί με το παλαιό (γαλλικό) καταδρομικό «Ναύαρχος Μιαούλης», ολοκληρώνουν το ναυτικό πρόγραμμα που είχε διακοπεί λόγω του ρωσοτουρκικού πολέμου (1878-1880)²⁴. Έτσι, λόγω της παραπάνω προπαρασκευής, στον «ατυχή» πόλεμο του 1897, στον οποίο η Ελλάδα σύρθηκε βίαια κυρίως εξαιτίας της δράσης των μυστικών ελληνικών οργανώσεων, τέθηκαν οι βάσεις για τον περαιτέρω εκσυγχρονισμό του ελληνικού στρατού. Συγχρόνως όμως, αποκτώντας η Ελλάδα τη ναυτική πρωτοβουλία στον πόλεμο αυτό, πέτυχε την αυτονόμηση της Κρήτης από τον σουλτάνο, πιστή πάντα στους μεγαλοϊδεατικούς της σχεδιασμούς.

Η Γαλλία εκείνη την περίοδο, όπως και οι άλλες Μεγάλες Δυνάμεις, ήταν περισσότερο απορροφημένη με την αποικιακή της διεξόδου στην Αφρική και την Ασία, και γι' αυτό στήριζε καθαρά τη διατήρηση του status quo στη Μακεδονία παρά την αιμοσταγή δράση των Βουλγάρων κομιτατζήδων εναντίον των ελληνικών πληθυσμών. Αντιθέτως πίεζε την Ελλάδα για να μην αναλάβει δράση, με απώτερο σκοπό τον προσεταιρισμό των Βουλγάρων και την απαγκίστρωσή τους από το ρωσικό άρμα του Πανσλαβισμού. Παράλληλα επιδίωκε την εξουδετέρωση του κύριου εμπορικού ανταγωνιστή της, την Ελλάδα. Επιπλέον η Γαλλία στήριζε και

²² Ιδρύθηκε το Σχολείο Βολής και με νόμο την 21η Ιουνίου 1882 η Στρατιωτική Σχολή Υπαξιωματικών.

²³ Φωτόπουλος, ό.π., 35. Σπυρίδων Μπρέκης, *Οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις και η συμβολή τους στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896*, Αθήνα 2004, 94-97.

²⁴ Αικατερίνη Φλεριανού (επιμ.), *Χαρίλαος Τρικούπης, η ζωή και το έργο του*, τ. Β', Αθήνα 1999, 669-707.

νομιμοποίησε τις αξιώσεις της Ρουμανίας για την ανύπαρκτη κουτσοβλαχική εθνότητα στη Μακεδονία, γεγονός που οδήγησε σε ιδιαίτερη όξυνση τις διμερείς ελληνορουμανικές σχέσεις, και που ενίοτε απασχολεί ακόμα και σήμερα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η πολιτεία θα αναγκαστεί να συνεργαστεί με ελληνικές μυστικές επιτροπές και θα κατορθώσει να σώσει τη Μακεδονία, αποδύομενη σε έναν τετράχρονο σκληρότατο, ανορθόδοξο και επικό αγώνα εναντίον Βουλγάρων και ρουμανιζόντων, κομιτατζήδων αλλά και Τούρκων (1904-1908).

Περίοδος 1908-1939

Με την επικράτηση των Νεότουρκων, που σήμανε το τέλος του Μακεδονικού Αγώνα, η στάση των Μεγάλων Δυνάμεων μαρτυρούσε ανακούφιση. Με την επικράτηση του κινήματος αυτού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, το όραμα για μια ισχυρή και ευνομούμενη Τουρκία θα είχε ως αποτέλεσμα, σύμφωνα με τους Αγγλογάλλους, την επικράτηση ηρεμίας μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, τη διατήρηση του status quo των συνόρων και ένα θανάσιμο πλήγμα κατά των ελπίδων της Ρωσίας να κυριαρχήσει στο Βόσπορο, καθώς και κατά των επιδιώξεων της Αυστρίας για την απόκτηση λιμανιού στο Αιγαίο (πολιτική Drang Nach Osten). Ωστόσο η Ελλάδα βρισκόταν σε συμπληγάδες: ο Παγερμανισμός ήταν ο νέος φόβος των Αγγλογάλλων, αλλά φυσικά ήταν πιο μακρινός κίνδυνος ή αντιθέτως θα μπορούσε να αποτελέσει πιθανό, αν όχι φυσικό, σύμμαχο του ελληνισμού εναντίον του Πανσλαβισμού. Ιδιαίτερα ο Γεώργιος Α΄ τρώμαζε στην ανάμνηση της συνθήκης του Αγ. Στεφάνου, υπολογίζοντας στην Entente Cordiale (1904).

Η Ελλάδα ως μικρή χώρα κατά το 19ο αιώνα είχε «απαγορευμένους» μεγάλους εθνικούς και πολιτικούς σχεδιασμούς. Της έλειπε όμως παντελώς η σύγχρονη στρατιωτική οργάνωση. Μία από τις βασικότερες ελλείψεις ήταν αυτή της Σχολής Επιτελών. Αυτό δεν την εμπόδισε όμως, έστω και με διστακτικά βήματα, να στέλνει στο εξωτερικό για μετεκπαίδευση, τουλάχιστον από το 1894, αξιωματικούς, κυρίως στη γαλλική Ανωτάτη Σχολή Πολέμου, όπου μέχρι το 1912 εκπαιδεύτηκαν εννέα αξιωματικοί²⁵. Έτσι, τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου (Κίνημα Γουδί 15/28 Αυγούστου 1909) έγιναν αποδεκτά. Ιδίως για την αναδιοργάνωση του στρατού το χρονικό διάστημα από το 1909 μέχρι τους βαλκανικούς πολέμους υπήρξε η κατ' εξοχήν περίοδος αναγεννήσεώς του από κάθε πλευρά. Η μετακληθείσα, στις 14 Απριλίου 1911, 14μελής Γαλλική Στρατιωτική Αποστολή υπό τον Υποστράτηγο Eydoux²⁶ για την οργάνωση και εκπαίδευση του στρατού –συμπεριλαμβανομένης και της ΣΣΕ– συνέβαλε κατά πολύ σ' αυτό και κατ' επέκταση στην εκπαίδευση

²⁵ Γεώργιος Δ. Δημακόπουλος, *Στρατιωτική Θεσμική Αναδιοργάνωσις 1909-1916. Σύστασις Ανωτάτου Μικτού Επιτελείου και Σχολών Επιτελών*, Θεσσαλονίκη 2000, 160.

²⁶ *Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Στ', αριθ. 25, Αθήναι 5 Οκτωβρίου 1930.

ικανών στελεχών για τους μετέπειτα νικηφόρους πολέμους. Επίσης με το Νόμο ΓΩΠΔ της 4ης Οκτωβρίου 1911 καθορίστηκε η ετήσια αποστολή τριών υπιάτρων και ανθυπιάτρων στη Val de Grace στο Παρίσι για μετεκπαίδευση, ενώ με το Νόμο ΓΩΠΕ της 5ης Οκτωβρίου 1911 ορίστηκε η αποστολή, σε ετήσια βάση, κατόπιν εξετάσεων, φοιτητών της ιατρικής και κτηνιατρικής (πενταετούς φοίτησης), στη Στρατιωτική Ιατρική Σχολή της Λυών, και οι οποίοι με την αποφοίτησή τους στελέχωσαν το Υγειονομικό²⁷.

Από τα πρώτα μέτρα που πήρε η Αποστολή ήταν να εισηγηθεί και να ιδρύσει, από το Φεβρουάριο του 1911 κιόλας, την Προπαρασκευαστική Σχολή Επιτελών, που λειτούργησε το 1911-12 και στη συνέχεια μετονομάστηκε σε Σχολείο Ανώτατης Στρατιωτικής Εκπαίδευσης. Προσπάθησε δηλαδή να αντιμετωπίσει εν μέρει το θέμα της κατάρτισης ικανών επιτελών, οι οποίοι αναγκαιούσαν όπως πασίδηλα φάνηκε στον πόλεμο του 1897, κάτι στο οποίο απέτυχε η Αποστολή Vosseur. Η παραπάνω Σχολή λειτούργησε ως προπαρασκευαστική για τη μετεκπαίδευση των αξιωματικών στη γαλλική Ανώτατη Σχολή Πολέμου. Προχώρησε επίσης στη διεξαγωγή μεγάλων ασκήσεων την άνοιξη του 1912 υπό τον Eydoux²⁸ με συμμετοχή μονάδων όλων των Όπλων.

Αυτή η Αποστολή εξακολούθησε να εργάζεται στην Ελλάδα και κατά τη διάρκεια των πολέμων 1912-13. Τον Απρίλιο του 1914 ανεκλήθη ο Eydoux στη Γαλλία, οπότε ως αρχηγός διορίστηκε ο Ταξίαρχος De Villarel, ο οποίος και ανέλαβε τη διοίκηση του Α΄ ΣΣ. Η Διεύθυνση της Προπαρασκευαστικής Σχολής ανετέθη στον Ταγματάρχη Bousquier, ο οποίος έφτασε στην Ελλάδα την 31η Νοεμβρίου 1911, με ειδικότερη αποστολή την αναδιοργάνωση των επιτελικών μας υπηρεσιών. Τοποθετήθηκε στην Επιτελική Υπηρεσία Στρατού (ΕΥΣ) ως Υπαρχηγός και στην ουσία Αρχηγός του Επιτελείου (16 Απριλίου 1912). Έμεινε Υπαρχηγός στην ΕΥΣ ως στις 18 Αυγούστου 1912, θέση στην οποία παρέμεινε και μετά την οργανωτική αποστολή του μέχρι τον Αύγουστο του 1914. Ως χώρος διδασκαλίας της επιτελικής σχολής που διεύθυνε χρησιμοποιήθηκε το κτήριο της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, το οποίο ήταν και ταυτόχρονα έδρα της Γαλλικής Αποστολής. Από τις αρχές του 1912 η Προπαρασκευαστική Σχολή Επιτελών αναβαθμίστηκε με το Νόμο 3995 της 7ης Ιανουαρίου 1912 και το Β.Δ. της 15ης Φεβρουαρίου 1912 σε Σχολείο Ανωτέρων Σπουδών υπό τη διεύθυνσή του. Με την αποχώρησή του ιδρύθηκε και οργανώθηκε απ' τον Βενιζέλο τον Οκτώβριο του 1912 το Σχολείο Λοχαγών για την επιτελική κατάρτιση των εν λόγω αξιωματικών. Διευθυντής διατέλεσε ο Αντισυνταγματάρχης Μηχανικού Ιωάννης Μεταξάς, πτυχιούχος της Krieg-Akademie του Βερολίνου, και υποδιευθυντής ο Ταγματάρχης Πεζικού Ελευθέριος Βερνάρδος, πτυχιούχος της γαλλικής Ανώτατης Σχολής Πολέμου. Η

²⁷ Δημακόπουλος, ό.π., 166.

²⁸ Driault, ό.π., 60, 129, 141.

Γαλλική Αποστολή παρέμεινε μέχρι τον Αύγουστο του 1914 οπότε και ανακλήθηκε λόγω της γαλλικής επιστράτευσης για τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αφού πρώτα εισήγαγε αυτούσιο στον ελληνικό στρατό το γαλλικό σύστημα επιμελητείας. Μάλιστα, από το 1914 και έπειτα, Έλληνες αξιωματικοί μετεκπαιδεύονταν σ' αυτό τον τομέα, ως επιτελείς, στη Γαλλία μέχρι το 1922. Η συνεισφορά της Αποστολής Eydoux ήταν τεράστια –εκτός των προαναφερθέντων μετέφρασε τους αντίστοιχους γαλλικούς κανονισμούς– και εκτιμήθηκε μετέπειτα λόγω της μεγάλης, μέχρι τέλους του 1914, νομοθετικής παραγωγής και οργανωτικής ανάπτυξης που παρατηρήθηκε ως απόρροια αυτού του έργου²⁹.

Το ίδιο εργώδες ήταν και η προσπάθεια της Κυβέρνησης Βενιζέλου για την προμήθεια σύγχρονων και πρωτοποριακών για την εποχή οπλικών συστημάτων. Εκτός από την αγορά γαλλικών συμβατικών πλοίων επιφανείας, η Ελλάδα προχώρησε και στην απόκτηση από τη Γαλλία δύο υποβρυχίων, που έφεραν τις ονομασίες «Δελφίν» και «Ξιφίας», καθώς και δύο υδροπλάνων τύπου “Astra”, συγκροτώντας τις πρώτες μονάδες Ναυτικής Αεροπορίας. Το ένα απ' αυτά ήταν το θρυλικό υδροπλάνο «Ναυτίλος», που μαζί με το υποβρύχιο «Δελφίν» ήταν τα πρώτα στο είδος τους παγκοσμίως που μετείχαν σε αεροναυτικές επιχειρήσεις. Μαζί με τα υδροπλάνα στάλθηκε και Γάλλος μηχανικός, που μετείχε και ως πιλότος στις επιχειρήσεις. Η Γαλλία είχε καταστεί πανευρωπαϊκά το κέντρο της αεροπορικής δραστηριότητας, κατασκευάζοντας τα πρώτα αεροπλάνα – το 1909 έγινε η πρώτη χώρα που συγκρότησε Αεροπορική Υπηρεσία Στρατού. Έτσι, ο διορατικός Βενιζέλος, μέσω του Eydoux, απέστειλε στη Γαλλία έξι αξιωματικούς του Στρατού Ξηράς για να εκπαιδευτούν ως πιλότοι, οι οποίοι στις παραμονές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου μαζί με έναν Γάλλο μηχανικό στελέχωσαν το Λόχο Αεροπορίας, ο οποίος εφοδιάστηκε με τέσσερα αεροπλάνα τύπου “Farman”. Τέλος, το 1915 αγοράστηκαν άλλα τέσσερα νέα υδροπλάνα τύπου “Farman”, με αποτέλεσμα να συγκροτηθεί η Ναυτική Αεροπορία³⁰.

Η ελληνική πολιτική ηγεσία είχε πάντα κατά νου την κυνική παρατήρηση του Γάλλου υπουργού Εξωτερικών Piseaut όταν η πρώτη σύνδεσε το θέμα της Ανατολικής Ρωμυλίας, που την προσάρτησαν οι Βούλγαροι, με εκείνο της Κρήτης, που οι Δυνάμεις αρνούσαν την ένωση της με την Ελλάδα: «Η Τουρκία είναι ισχυρή, η Βουλγαρία αποτελεί δύναμη, η Ελλάδα όμως είναι ανίσχυρη»³¹. Γι' αυτό η ελληνική κυβέρνηση έκανε πράξη αυτό που είχε πριν χρόνια συνειδητοποιήσει ο

²⁹ Δημακόπουλος, ό.π., 157-174. *Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Στ', αριθ. 8, Αθήνα 8 Ιουλίου 1930.

³⁰ Υποστράτηγος ε.α. Δημήτριος Καντερές, «Η Γέννηση και η Δράση της πρώτης Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας», *Στρατιωτική Ιστορία* 21 (1998), 61-66.

³¹ Driault, ό.π., 49.

Έλληνας καθηγητής Ιστορίας Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, ότι το πειστικότερο των εθνικών δικαίων επιχείρημα είναι η δύναμη.

Η Γαλλία συνέχισε να μένει πιστή στο δόγμα της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας παρά τη συνθήκη συμμαχίας Σερβίας-Βουλγαρίας (13 Μαρτίου 1912 και στρατιωτικής συμφωνίας στις 29 Απριλίου 1912 που ενέπλεκε στο παιχνίδι του επερχόμενου διαμελισμού των ευρωπαϊκών εδαφών της αυτοκρατορίας και τη Ρωσία. Ο Πανσλαβισμός ήρθε πάλι στο προσκήνιο. Η Ελλάδα, προκειμένου να ακολουθήσει τις εξελίξεις, υπέγραψε στις 29 Μαΐου 1912 συμφωνία με τη Βουλγαρία, χωρίς όμως να γίνεται μνεία στις εδαφικές διεκδικήσεις της. Μια συνισταμένη που μαθηματικά θα οδηγούσε κάποια στιγμή σε σύγκρουση των δύο, δεδομένων των βουλγαρικών βλέψεων στη Μακεδονία. Η Γαλλία προσπάθησε, χωρίς αποτέλεσμα, να διατηρήσει την ειρήνη ερχόμενη σε διαβουλεύσεις με τη Ρωσία, κυρίως, με την Τουρκία και τις άλλες Δυνάμεις. Η Ελλάδα εισέρχεται στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, ισχυρή όμως αυτή τη φορά. Απελευθερώνει τη Μακεδονία, την Ήπειρο, τα νησιά του Αιγαίου και κηρύσσει την ένωση με την Κρήτη. Ο ελληνικός στόλος αποτέλεσε καταλύτη για τη νίκη των Βαλκάνιων συμμάχων εναντίον των Τούρκων. Ακολούθησε ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος μεταξύ Ελλάδας και Σερβίας, από τη μία πλευρά, και Βουλγαρίας, από την άλλη, λόγω των παράλογων απαιτήσεων της τελευταίας. Οι «Πρώσοι» των Βαλκανίων, όπως χαρακτηρίζαν τους Βουλγάρους τότε, υπέστησαν ταπεινωτική ήττα.

Η Γαλλία και η Αγγλία, που μέχρι εκείνη τη στιγμή προπαγάνδιζαν την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, διαβλέποντας ότι ο μόνος τρόπος για να σταματήσουν οι αντιπαλότητες στις περιοχές που είχε απελευθερώσει ο ελληνικός στρατός λόγω και των ελληνικών τους πληθυσμών, υποστήριξαν την ένωσή τους με την ελληνική επικράτεια. Αυτό αποσκοπούσε στο να θέσει ένα φραγμό στα σχέδια των Κεντρικών Αυτοκρατοριών, της Ρωσίας και της Ιταλίας, που κατείχε πεισματικά τα Δωδεκάνησα, να κυριαρχήσουν στον ευρύτερο χώρο της Μέσης Ανατολής. Γι' αυτό πλέον η Γαλλία πρέσβευε την αυτοδιάθεση των λαών για τη διατήρηση της ειρήνης. Αυτή η στάση της Γαλλίας ήταν η αιτία που η Ελλάδα πλέον απέφευγε εν πολλοίς, κυρίως ο βασιλιάς Κωνσταντίνος Β΄, να εμπλέκει τις Μεγάλες Δυνάμεις στις εθνικές υποθέσεις της. Η στρατιωτική ισχύς επέτρεπε για πρώτη φορά στην ελληνική κυβέρνηση αλλά και στις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες ένα καθεστώς αυξημένης πολιτικής αυτονομίας. Τα σύννεφα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου πλησίαζαν απειλητικά και η Ελλάδα προσπαθούσε να βρει στηρίγματα και στους δύο συνασπισμούς. Η Τριπλή Συνεννόηση τη στήριζε στο θέμα των νησιών του Αιγαίου ενώ οι Κεντρικές Αυτοκρατορίες στο ζήτημα της Ηπείρου και της Μακεδονίας, αν και η Ιταλία δεν έβλεπε με καλό μάτι την ελληνική παρουσία σ' αυτές τις περιοχές.

Ωστόσο όλες αυτές οι ελληνικές επιτυχίες διακυβεύονταν αφού το μήλον της έριδος για τους δύο συνασπισμούς αποτελούσε πλέον η Βουλγαρία και η Τουρκία.

Με γνώμονα τη διείσδυση στο χώρο της Ανατολής τα γερμανικά κράτη δεν μπορούσαν βέβαια να επιτρέψουν την παγίωση αυτής της κατάστασης στα Βαλκάνια. Πολύ περισσότερο από τη στιγμή που μετά την ήττα τους στους βαλκανικούς πολέμους οι Βούλγαροι και οι Τούρκοι προστρέχουν να συνάψουν μυστικές συμφωνίες με τις Κεντρικές Αυτοκρατορίες, ώστε να μπορέσουν να ικανοποιήσουν τις εθνικές επιδιώξεις τους σε βάρος της Ελλάδας. Η Αντάντ, χωρίς να γνωρίζει για τις συμφωνίες αυτές, προσπάθησε, μάταια βέβαια, να προσεταιρισθεί τους δύο Βαλκάνιους, πλειοδοτώντας και αυτή σε προσφορές ελληνικών εδαφών. Η Ελλάδα βρέθηκε σε πολύ δύσκολη θέση πιεζόμενη και από τους δύο συνασπισμούς προκειμένου να ενταχθεί στους κόλπους τους, καλώντας τη να παραχωρήσει στη Βουλγαρία αυτά που είχε κερδίσει με αίμα, χωρίς κανένας παράλληλα να της εξασφαλίζει τα κυριαρχικά δικαιώματά της στις ήδη απελευθερωμένες περιοχές. Ιδίως η Αντάντ, ακόμα και όταν ξεσπά ο πόλεμος, υπολογίζοντας στη βουλγαρική ουδετερότητα, δε ζητά την ελληνική αρωγή ούτε λαμβάνει υπόψη τη γνώμη της Ελλάδας σχετικά με την άτυχη, όπως αποδείχθηκε, επιλογή της να εκστρατεύσει στα Δαρδανέλια. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Διευθυντή Πολιτικών Υποθέσεων της Γαλλίας, στο Μπορντώ, De Marzerie, ότι η Βουλγαρία είναι «ο άξονας της πολιτικής στα Βαλκάνια»³². Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι η Γερμανία αποδείχθηκε ιδιαίτερα επιτήδεια στη μυστική διπλωματία: μην μπορώντας να προσεταιρισθεί την Ελλάδα, επιδίωκε την ουδετερότητά της, τηρώντας την Τουρκία και τη Βουλγαρία σε αναμονή, ώστε να παρουσιάζονται ουδέτερες. Έτσι, η Ελλάδα βρισκόταν σε κατάσταση αβεβαιότητας σχετικά με το αν θα έπρεπε ή όχι να εισέλθει στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Κάτω από τέτοιες συνθήκες τρομακτικών πιέσεων ήταν αναμενόμενη η πολιτειακή εκτροπή. Ο Βενιζέλος, θεωρώντας ότι η χώρα έπρεπε να πολεμήσει στο πλευρό της Αντάντ, ασχέτως αν αυτή ερωτοτροπούσε με την ύπουλη, όπως αποδείχθηκε, Βουλγαρία, και διαφωνώντας με τον βασιλιά, παραιτήθηκε. Θεωρούσε ότι η Αντάντ, ως συνασπισμός ναυτικά ισχυρών χωρών, θα κέρδιζε τον πόλεμο, οπότε η Ελλάδα θα έβγαινε ελάχιστα ζημιωμένη. Αν μάλιστα η Βουλγαρία τασσόταν με το μέρος της Γερμανίας όπως η Τουρκία, θα κέρδιζε ακόμα περισσότερα, πραγματώνοντας τη Μεγάλη Ιδέα παρά τη λυσσαλέα ρωσική αντίδραση. Ο βασιλιάς, ως λιγότερο ριψοκίνδυνος, θεωρούσε αυτό το βήμα εθνικά μετέωρο για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω. Ο διχασμός ήταν αναπόφευκτος. Οι Μεγάλες Δυνάμεις συμπεριφέρονταν πλέον εχθρικά προς τα Ανάκτορα και τη νέα κυβέρνηση του Γούναρη (Μάρτιος-Αύγουστος 1915). Πραγματοποιήθηκαν νέες εκλογές, ενώ ταυτόχρονα η Αντάντ είχε αποφασίσει, διά της βίας αν χρειασθεί, να δοθούν περιοχές της ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης στη Βουλγαρία, για να εξέλθει στον πόλεμο ως σύμμαχός της, τη στιγμή μάλιστα που το ρωσικό μέτωπο

³² Στο ίδιο, 157.

είχε καταρρεύσει. Ωστόσο περίμεναν τη νέα κυβέρνηση που προέκυψε από τις εκλογές στις 16 Αυγούστου 1915 και που ήταν πάλι του Βενιζέλου. Αυτή τη φορά η ρήξη με τα Αντάντ ήταν αναπόφευκτη αφού η Αντάντ πίεζε αφόρητα, λόγω της «ουδετερότητας» της Βουλγαρίας, της διαφαινόμενης κατάρρευσης του σερβικού μετώπου και της άρνησης της Ρουμανίας να συμμετάσχει στο συνασπισμό. Η Αντάντ χρειαζόταν τη Μακεδονία, αλλά δεν είχε να προσφέρει δύναμη 150.000 ανδρών που η άμυνά της απαιτούσε. Αν, λοιπόν, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος δεχόταν, θα ακύρωνε την ουδετερότητα και η χώρα θα δεχόταν την επίθεση του όγκου των γερμανοβουλγαρικών δυνάμεων. Όμως ο Βενιζέλος είχε αντίθετη άποψη. Επήλθε ρήξη και ο επάρατος Διχασμός, αφού η Αντάντ αποβίβασε, κυρίως γαλλικά, στρατεύματα στη Θεσσαλονίκη στις 13 Οκτωβρίου 1915 παρά την αντίθεση της οικουμενικής κυβέρνησης.

Ο Βενιζέλος μετέβη στη Θεσσαλονίκη και σχημάτισε με τις ευλογίες των Συμμάχων δική του κυβέρνηση το Σεπτέμβριο του 1916, αγνοώντας αυτή των Αθηνών. Η χώρα μοιράστηκε στα δύο. Η Ρουμανία, εν τω μεταξύ, είχε εξέλθει στον πόλεμο με το μέρος της Αντάντ και υπέστη συντριπτική ήττα, ενώ η Βουλγαρία τάχθηκε με τις Κεντρικές Αυτοκρατορίες. Ο Κωνσταντίνος εκθρονίστηκε στις 29 Μαΐου 1917. Η Ρωσία υπογράφει συνθήκη ειρήνης με τη Γερμανία, η οποία ανενόχλητη επιτίθεται κατά της Γαλλίας. Ωστόσο, παρά τις τεράστιες δυσκολίες, η Γαλλία ανταπεξέρχεται, ενώ και στο μέτωπο της Βαλκανικής σημειώνει περήφανες νίκες ο ελληνικός στρατός.

Το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου βρίσκει την Ελλάδα με τους νικητές, αλλά βαθιά πληγωμένη. Διεκδικεί τη Βόρειο Ήπειρο, αλλά συναντά τη λυσσαλέα αντίδραση της Ιταλίας. Η υποστήριξη της Γαλλίας είναι αμέριστη, αλλά δεν επιφέρει κανένα αποτέλεσμα. Ιδρύεται το κράτος της Αλβανίας, το οποίο θα μετατραπεί σε ιταλικό προτεκτοράτο, όπως θα φανεί στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Έτσι, η Ελλάδα παίρνει τα εδάφη της Ανατολικής Θράκης με τη στήριξη της Γαλλίας, η οποία στο πρόσωπο του Πωλ Καμπόν τόνιζε την ελληνικότητα όλων των διεκδικούμενων απ' την Ελλάδα περιοχών. Η Κωνσταντινούπολη βρίσκεται μαζί με τα Στενά σε διεθνή ζώνη υπό την κυριαρχία των Συμμάχων. Ελληνικά στρατεύματα αποβιβάζονται στη Σμύρνη. Όνειρα αιώνων γίνονται πραγματικότητα για τον ελληνισμό με τη συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920).

Αλλά το πόσο βιώσιμη θα μπορούσε να καταστεί αυτή η συνθήκη φαίνεται από τα απομνημονεύματα εκείνων που συμμετείχαν στο Συνέδριο της Ειρήνης ως πολιτικοί αρχηγοί ή ως εμπειρογνώμονες και σύμβουλοι των Μεγάλων Δυνάμεων, που ενώ είχαν διαφορές μεταξύ τους συμφωνούσαν στο εξής: η απόφαση των Συμμάχων για την απόβαση των ελληνικών μεραρχιών στη Μικρά Ασία είχε πολύ μικρή σχέση με οποιαδήποτε διάθεσή τους να συμβάλλουν στην πραγματοποίηση της Μεγάλης Ιδέας ή στην προστασία των χριστιανικών πληθυσμών της Μικράς Ασίας από την εντεινόμενη γενοκτονία. Έτσι, η Αγγλία ενθάρρυνε την Ελλάδα να

εκστρατεύσει εναντίον του Κεμάλ, χωρίς όμως να την ενισχύει, έτοιμη να επωφεληθεί από ενδεχόμενη νίκη αλλά και να απειπλακεί σε περίπτωση ήττας. Την Αγγλία απασχολούσε μόνο η συγκράτηση του τουρκικού εθνικισμού, που αμφισβητούσε τα συμφέροντά της στην πλούσια σε πετρέλαια Μεσοποταμία, τη γενικότερη κυριαρχία της στη Μέση Ανατολή αλλά και τη δίοδό της προς την Ινδία. Η Γαλλία δεν μπορούσε να ανεχτεί την πολιτική του Λονδίνου, που προσπαθούσε να την εκτοπίσει οικονομικά από όλη την Ανατολή όπως φάνηκε με τα σοβαρά προβλήματα που της δημιούργησε στη Συρία (Σύμφωνο Sykes-Picot³³). Έτσι, το Παρίσι προσεγγίζει τον Κεμάλ, υπό το βάρος και των σφοδρών συγκρούσεων των Γάλλων με τους Κεμαλικούς στην Κιλικία. Έχοντας ήδη χάσει τις εκλογές ο Βενιζέλος στις 14 Νοεμβρίου 1920 και επιστρέφοντας ο βασιλιάς Κωνσταντίνος, κυρίως η Γαλλία και η Ιταλία, που στόχευε να διαδεχτεί την Ελλάδα στην οικονομική εκμετάλλευση της Μικράς Ασίας, βρίσκουν την αφορμή που ζητούσαν να απειπλακούν από τις όποιες δεσμεύσεις τους απέναντι στην Ελλάδα, κατηγορώντας τον Κωνσταντίνο ως γερμανόφιλο και εχθρό της Αντάντ. Έτσι, ο Briand υπογράφει στις 9 Μαρτίου 1921, κατά τη διάσκεψη του Λονδίνου, συνθήκη ειρήνης με τους Τούρκους. Ωστόσο η μη αναγνώριση της συνθήκης αυτής από τον Κεμάλ οφείλεται στη συμφωνία που είχε συνάψει με τη Μόσχα στις 16 Μαρτίου 1921 και η οποία «άνοιξε τους ασκούς του Αιόλου» για την Ελλάδα, με τους μπολσεβίκους να παραχωρούν σημαντική στρατιωτική βοήθεια στον Κεμάλ, και τελικώς να επέλθει η καταστροφή. Η Μόσχα επένδυσε στη δική της εισχώρηση στη Μικρά Ασία και στην ήττα των εχθρικών πια σ' αυτήν Δυτικών Δυνάμεων. Ο ελληνικός στρατός ηττήθηκε στο Σαγγάριο με επακόλουθο την άτακτη υποχώρηση.

Ο Briand είχε την ελπίδα ότι η Γαλλία δε θα περιλαμβανόταν μεταξύ των ηττημένων, γι' αυτό έστειλε τον Franklin Bouillon στον Κεμάλ³⁴. Δεν μπορούσε να αφήσει την κατάσταση να ξεφύγει από τα χέρια του. Αλλά όπως θα διαπίστωνε, μαζί με την Ελλάδα, θα έχαναν και όλοι οι «σύμμαχοί» της, που την εγκατέλειψαν. Η Τουρκία δεν εγκατέλειψε τη Γερμανία. Η σύμβαση της Άγκυρας στις 20 Οκτωβρίου 1921 στην ουσία έδινε ψίχουλα στη Γαλλία. Η Αγγλία διαμαρτυρήθηκε έντονα, γιατί η σύμβαση ήταν αντίθετη με το σύμφωνο του Λονδίνου (Σεπτέμβριος 1914), και κατά συνέπεια διακυβεύονταν τα συμφέροντά της. Ωστόσο στη συνέχεια αναγκάστηκε να ακολουθήσει την τακτική των υπόλοιπων Δυνάμεων. Έτσι, οι Σύμμαχοι, που είχαν κάθε συμφέρον να αποτρέψουν την ελληνική ήττα, δεν το έπραξαν. Η Ελλάδα πλέον υπονομευόταν από όλους, παρ' όλο που είχε συμμετάσχει στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ και υπέφερε το διχασμό εξαιτίας τους. Τώρα

³³ Το Σύμφωνο Sykes-Picot (Μάιος 1911) δεν ικανοποιούσε τους Γάλλους, διότι έθετε ως όριο της ζώνης επιρροής τους προς νότο το λιμάνι της Άκρας και όχι το Σινά.

³⁴ Ιωάννης Μουρέλος, *Η γαλλοτουρκική προσέγγιση του 1921, το Σύμφωνο Franklin-Bouillon και η εκκένωση της Κιλικίας*, τ. Δ', Αθήνα 1983.

θα έπρεπε να υποστεί και έναν ξεριζωμό, τη συνέχεια μιας γενοκτονίας στα πανάρχαια ελληνικά εδάφη της Ιωνίας, παρόμοια με εκείνη των Αρμενίων που είχε αρχίσει από το 1912. Μια γενοκτονία που κάποτε πρέπει και αυτή να βρει το δρόμο της στους διεθνείς οργανισμούς και τη θέση της στη διεθνή βιβλιογραφία (1.500.000 πρόσφυγες και 700.000 νεκροί). Εδώ πρέπει να αναφερθεί μια πραγματικά προφητική τοποθέτηση της αθηναϊκής εφημερίδας «Σκριπ»: «Μετά την Ελλάδα θα σημάνει η σειρά της Συρίας, της Μεσοποταμίας και της Κωνσταντινουπόλεως και η μετάθεση του αντιευρωπαϊκού αγώνος υπό την σημαία του Ισλάμ εις τας μουσουλμανικάς αποικίας των ευρωπαϊκών Δυνάμεων»³⁵. Μήπως η μετέπειτα εξέλιξη των γεγονότων αλλά και η ταυρινή έξαρση του αρχέγονου ισλαμισμού δεν επαληθεύει αυτή την πρόβλεψη;

Η Ελλάδα δέχθηκε τόσους πρόσφυγες, που ισοδυναμούσαν με το ένα τρίτο του τότε πληθυσμού της. Κατάφερε ως από θαύμα να ορθοποδήσει, εθνικά ομοιογενής πια, και να οργανωθεί εκ νέου ως κράτος παρά το γεγονός ότι περιέπεσε σε μια δίνη πραξικοπημάτων. Δείγμα αυτής της εκπληκτικής υπερπροσπάθειας είναι και η μετάκληση της 22μελούς Γαλλικής Αποστολής υπό τον Γάλλο Στρατηγό Girard το Μάιο του 1925, με αποστολή την οργάνωση και την επίβλεψη της εκπαίδευσης του ελληνικού στρατού, καθώς και την ίδρυση και την οργάνωση της ελληνικής Ανώτατης Σχολής Πολέμου, για την οποία επειγόταν η ελληνική πολιτικοστρατιωτική ηγεσία. Η Ανώτατη Σχολή Πολέμου ως «Ακαδημία Πολέμου», που ήταν η πρόιμη ονομασία της, εγκαινιάστηκε στις 2 Απριλίου 1925 –επίσημα με Ν.Δ. της 11ης Σεπτεμβρίου 1925– και την επόμενη ημέρα άρχισε η λειτουργία της με την πρώτη εκπαιδευτική σειρά που ονομάστηκε κατά το γαλλικό πρότυπο “*Premiere Promotion*”. Όλα φυσικά τα βοηθήματα και η βιβλιογραφία ήταν οι γαλλικοί αντίστοιχοι κανονισμοί, οι οποίοι αποτέλεσαν τη μεγάλη πλειοψηφία των ελληνικών κανονισμών μέχρι και τις παραμονές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Επίσης ο Girard πρωτοστατεί στην έκδοση της Μεγάλης Στρατιωτικής και Ναυτικής Εγκυκλοπαίδειας τον Ιούνιο του 1927. Η Γαλλική Αποστολή περάτωσε το σπουδαίο έργο της και ανακλήθηκε στη Γαλλία το 1928, ενώ το 1931 η Ελλάδα έστειλε στη Γαλλία τα πλοία της, «Αβέρωφ» και «Έλλη», για εκσυγχρονισμό³⁶.

Συμπεράσματα

³⁵ Δημοσιεύθηκε στο φύλλο της 11/24ης Δεκεμβρίου 1921, που φιλοξενήθηκε το άρθρο του προέδρου της Ένωσης Ελληνικού Τύπου Γρηγορίου Ευσταθιάδη με τίτλο «Η Ανατολική Κρίσις. Οι Σύμμαχοι και η Ελλάς, ανοικτή επιστολή προς την “Ταϊμς”». Τότε η αγγλική εφημερίδα καλούσε την Ελλάδα να εκκενώσει τη Μικρά Ασία.

³⁶ Συνταγματάρχης Α. Ρουσσόπουλος, «Η εκπαίδευσις του Ελληνικού Στρατού κατά την δεκαετίαν 1922-1932», *Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Α΄, Αθήναι 1933, 93-95. Αρχηγείο Στρατού/3ο Επιτελικόν Γραφείον, *Ιστορία της ΑΣΠ*, Στρατιωτικός Κανονισμός 900-60, Αθήναι 1973. *Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Γ΄, Αθήναι 3 Ιουλίου 1927.

Η Ελλάδα δεν ξέφυγε από τον κανόνα που θέλει τα μικρά κράτη να προσδένονται στο άρμα των ισχυρών, προσπαθώντας να αποκομίσουν όσα μπορούν ικανοποιώντας ταυτόχρονα και τις απαιτήσεις των αυτόκλητων προστατών τους. Πολύ περισσότερο μάλιστα που η ίδια η δημιουργία του νεοελληνικού κρατιδίου υπήρξε το αποτέλεσμα ενός ιδιαίτερα επίπονου και αιματηρού επαναστατικού αγώνα που το άφησε ανήμπορο και καθημαγμένο. Ένα κρατίδιο που άφηγε εκτός επικράτειάς του συμπαγείς μάζες ελληνικών πληθυσμών, σε εδάφη που ιστορικά τού ανήκαν.

Για την επίτευξη λοιπόν των εθνικών της στόχων η Ελλάδα χρειαζόταν απαραίτητα την εξωτερική στήριξη και βοήθεια. Έτσι καταλήγουμε στα εξής συμπεράσματα:

Αν και όλες οι διεθνείς σχέσεις στηρίζονται στην αρχή ότι δεν υπάρχουν αιώνιες φιλίες παρά μόνο αιώνια συμφέροντα, εντούτοις η γαλλική υποστήριξη ήταν και προϊόν ιδεολογικής συγγένειας, αφού η ελληνική επανάσταση στηρίχθηκε στις ιδέες του Γαλλικού Διαφωτισμού, διηθημένες όμως και προσαρμοσμένες στον ελληνικό τρόπο σκέψης. Απώτερος κατάσταση του τελευταίου υπήρξε και το ισχυρό, πανευρωπαϊκά, φιλελληνικό ρεύμα που πρόσφερε τόσους αγωνιστές στον Αγώνα.

Η ιδεολογία του έθνους-κράτους ως απόρροια του Γαλλικού Διαφωτισμού διαπότισε τα βαλκανικά έθνη, τροφοδοτώντας, τουλάχιστον εν μέρει, και τη θεωρία του Πανσλαβισμού. Η πρώτη αποτέλεσε, κατά πάσα πιθανότητα, και την κύρια αιτία της αποκαθίρωσης της ελληνικής πνευματικής ηγεμονίας στη χερσόνησο του Αίμου, της έξαρσης των εθνικιστικών παθών σ' αυτήν κατά τον 20ό αιώνα (μικρασιατική γενοκτονία), αλλά και της διάλυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Δεν είναι τυχαίο, επίσης, ότι ακόμα και ο «πατέρας» της Μεγάλης Ιδέας θεωρείται ο ηγέτης του γαλλικού κόμματος Ιωάννης Κωλέττης, αφού την ιδεολογία αυτή υποδαύλιζε η Γαλλία με σκοπό την προώθηση των συμφερόντων της στην ανατολική Μεσόγειο, δηλαδή επιδίωκε την παρεμπόδιση, πρωτίστως, της ρωσικής καθόδου στο Αιγαίο και, δευτερευόντως, την υπερκέραση της Αγγλίας και να αυξήσει την επιρροή της μέσω της, από το Παρίσι, ελεγχόμενης Ελλάδας³⁷.

Στην απόλυτη σύμπλευση της γαλλικής με την αγγλική εξωτερική πολιτική στο θέμα της παρεμπόδισης της ρωσικής καθόδου θα πρέπει να αναζητηθούν τα αίτια πολλών ιδιαίτερα επώδυνων επιλογών και ταπεινώσεων για την Ελλάδα, όπως η άδικη και ανεξιχνίαστη ως σήμερα δολοφονία του Καποδίστρια, τα λεγόμενα Παρκερικά και εν μέρει η κατάληξη της Μικρασιατικής Εκστρατείας, που είχε ως αποτέλεσμα την ολοκλήρωση της γενοκτονίας και του ξεριζωμού από τις πανάρχαιες

³⁷ Για τα υπομνήματα των Fabvier και Trézel βλ. Δημακοπούλου, *Δύο Γάλλοι αρχηγοί*, 73-90, και της ίδιας, «Ο Απολογισμός της Διοικήσεως», 273-288. Για το υπόμνημα του Graillard βλ. Δοκανάρη, *ό.π.*, 73-84.

εστίες του ελληνισμού της Ανατολής³⁸. Ως εκ τούτου, η Ελλάδα δε θα μπορούσε να έχει τη δυνατότητα επιλογής στρατοπέδου. Ο «αναγκαστικός», λοιπόν, κατά αυτή την έννοια, συγχρωτισμός των Γάλλων με τους Έλληνες, από την εποχή της επανάστασης ακόμα, πότισε μέχρι «μυελού οστέων» τη στρατηγική σκέψη των τελευταίων.

Η γαλλική εξωτερική πολιτική «επένδυσε» από πολύ νωρίς στην άρχουσα ελληνική κοινωνική τάξη, που μελλοντικά θα αναλάμβανε τις τύχες του νέου κράτους. Έτσι εξηγείται και η δυνατότητα, από την εποχή του *Maison* ακόμα, που προσφερόταν στους γόνους των επιφανών ελληνικών οικογενειών να σπουδάσουν στη Γαλλία. Υπήρξε ομολογουμένως μια ευφυής σύλληψη, αφού οι επιφανείς στο πολιτικό και πνευματικό πεδίο τάξεις στην Ελλάδα έχουν μέχρι και σήμερα εμφανείς ιδεολογικοπολιτικές εξαρτήσεις από τη χώρα του Διαφωτισμού. Κορωνίδα όλων των πολιτικών πράξεων αυτού του είδους είναι η ένταξή μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, της οποίας η Γαλλία αποτελεί μία από τις ιδρυτικές χώρες. Άλλωστε και στις περιόδους που εξετάστηκαν, μεγάλες πολιτικές προσωπικότητες της Ελλάδας όπως ο Κωλέττης, ο Τρικούπης και ο Βενιζέλος ήταν «γαλλοτραφείς». Είναι αξιοπερίεργο πως ακόμα και την περίοδο που τα γαλλικά συμφέροντα επισκιάστηκαν από εκείνα της Αγγλίας αναδεικνύονταν τέτοιοι πολιτικοί.

Οι συνεχείς μετακλήσεις μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1920 γαλλικών στρατιωτικών αποστολών σε συνδυασμό με τις συνεχείς μετεκπαιδεύσεις Ελλήνων αξιωματικών στη Γαλλία είχαν ως αποτέλεσμα ο ελληνικός στρατός, από τα νηπιακά κιάλια βήματά του, να οργανωθεί πάνω στα γαλλικά πρότυπα, δόγματα και τακτικές. Οι περισσότεροι κανονισμοί που χρησιμοποιήθηκαν μέχρι και τις παραμονές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήταν οι αντίστοιχοι γαλλικοί, ενώ ακόμα και η ελληνική Ανώτατη Σχολή Πολέμου ιδρύθηκε και στελεχώθηκε στα πρώτα της βήματα από Γάλλους αξιωματικούς. Λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνική καταξίωση των αξιωματικών στην Ελλάδα, μπορούμε να αντιληφθούμε τον εμβαπτισμό αυτών των διαμορφωτών της ελληνικής στρατηγικής σκέψης μέσα στη γαλλική κολυμβήθρα. Έτσι, αν κοιτάξουμε την περαιτέρω στρατιωτικοπολιτική εξέλιξη των στελεχών του ελληνικού στρατού που εκπαιδεύτηκαν στη Γαλλία κατά τις περιόδους που εξετάστηκαν, θα διαπιστώσουμε ότι στη συντριπτική τους πλειοψηφία ανέλαβαν διοικήσεις μειζόνων σχηματισμών, διοικητές της Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων, διευθυντές Όπλων-Σωμάτων, αρχηγοί-υπαρχηγοί του Γενικού Επιτελείου Στρατού ή υπουργεία, εξελέγησαν βουλευτές και διορίστηκαν σε ανώτατους δικαστικούς θώκους.

³⁸ Η αποκαλούμενη «ρωσοφοβία», αποτελώντας από τις αρχές του 18ου αιώνα ως σήμερα τον άξονα της στρατηγικής της γαλλικής και αγγλικής εξωτερικής πολιτικής, εκφράστηκε ανάγλυφα με το «Δόγμα Μακίντερ», που αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1910 στη δυτικοευρωπαϊκή σκέψη και που τοποθέτησε την Ελλάδα και τα Βαλκάνια γενικότερα, μια για πάντα, στο επίκεντρο των παγκόσμιων γεωστρατηγικών αναλύσεων και ζυμώσεων.

Κλείνοντας μπορούμε να πούμε ότι καθ' όλη τη διάρκεια των περιόδων που εξετάστηκαν, η Ελλάδα «εξ' αδρανείας» προσέτρεχε στη γαλλική συνδρομή. Χαρακτηριστικό είναι αυτό που έγραψε ο Γάλλος καθηγητής Driault για την Αντάντ, συγγράφοντας την ελληνική πολιτική ιστορία από το 1821 ως το 1920 (Ε΄ Τόμος), το οποίο είναι επίκαιρο ακόμα και σήμερα, τηρουμένων των αναλογιών: «Παρά τα σοβαρά σφάλματα της Αντάντ, εξακολούθησαν να είναι περίπου ομόφωνες οι συμπάθειες γι' αυτήν και ιδιαίτερα για τη Γαλλία. Είναι πραγματικά αξιοθαύμαστο το ότι η αγάπη για τη Γαλλία κατόρθωσε ν' αντισταθεί σε τόσες προσβολές: δίχως άλλο είχε και συνεχίζει να έχει βαθιές ρίζες, οι οποίες ξαναβλασταίνουν πάντοτε».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρχηγείο Στρατού/3ο Επιτελικόν Γραφείον, *Ιστορία της ΑΣΠ*, Στρατιωτικός Κανονισμός 900-60, Αθήναι 1973.
- Γεωργίου, Ηλ., *Η πολιτική της Γαλλίας κατά τας εν Θεσσαλία, Ηπείρω, Μακεδονία και Κρήτη Επαναστάσεις του 1877-1878*, Αθήναι 1969.
- Δαβάκης, Κ., «Περί των Κανονισμών του Στρατού», *Γενική Στρατιωτική Επιθεώρησις* 17 (1926), 14-24.
- Διαλέξεις Αξιωματικών Γαλλικής Αποστολής εν τη Ακαδημία του Πολέμου, *Γενική Στρατιωτική Επιθεώρησις* 10, Παράρτημα 1925, 4-6.
- Δημακόπουλος, Γεώργιος, *Στρατιωτική Θεσμική Αναδιοργάνωσις 1909-1916. Σύστασις Ανώτατου Μικτού Επιτελείου και Σχολών Επιτελών*, Ελληνική Ιστορική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη 2000.
- Δημακοπούλου, Χαρίκλεια, *Δύο Γάλλοι αρχηγοί του ελληνικού στρατού 1829-1831*, Ελληνική Ιστορική Εταιρεία, Θεσσαλονίκη 2000.
- «Ο Απολογισμός της Διοικήσεως Ελληνικού Τακτικού Στρατού υπό του Στρατηγού Trézel (1829-1830)», *Πρακτικά ς' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών*, τόμος Γ΄.
- Δοκανάρη, Ν., «Ο Γάλλος Φιλέλληνας Φραγκίσκος Γκραιγιάρ: Το Μεγαλειώδες Σχέδιό του για την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της Μεταπελευθερωτικής Ελλάδας», *Στρατιωτική Επιθεώρησις*, τ. Ιούλιος-Αύγουστος (1991), 73-84.

- Driault, Edouard, *Ελληνική Διπλωματική Ιστορία. Ελλάδα και Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος: Από το κίνημα των Νεοτούρκων (1908) μέχρι τη συνθήκη της Λωζάννης (1923)*, Εκδόσεις Πελασγός, Β΄ Έκδοση, Αθήνα 2000.
- Καντερές, Δ., «Η Γένεση της πρώτης Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας», *Στρατιωτική Ιστορία* 21 (1998), Εκδόσεις Περισκόπιο, 60-66.
- Καρύκας, Γ., «Οι τακτικές μάχες του Ελληνικού Στρατού το 1821», *Πόλεμος και Ιστορία* 3 (2003), 58-67.
- «Το «τακτικόν» του Φαβιέρου. Η οργάνωση, η τακτική και η δράση του ελληνικού στρατού», *Πόλεμος και Ιστορία* 39 (2001), 8-19.
- Κατηφόρη Θέμελη, Δέσποινα, *Το γαλλικό ενδιαφέρον για την Ελλάδα στην περίοδο του Καποδίστρια 1828-1831*, Εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 1985.
- Λουκά, Ι., «Η Γεωστρατηγική της Μεγάλης Ιδέας», *Πόλεμος και Ιστορία* 3 (1996), 13-19.
- Μικροτένογλου, «Η Ναυτική Ελληνική Αεροπορία κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο», *Πόλεμος και Ιστορία* 7 (1997), 24-33.
- Μουρέλος, Ιωάννης, *Η γαλλοτουρκική προσέγγιση του 1921, το Σύμφωνο Franklin-Bouillon και η εκκένωση της Κιλικίας*, τόμος Δ΄, Αθήνα 1983.
- Μπρέκης, Σπυρίδων, *Οι Ελληνικές Ε.Δ και η συμβολή τους στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896*, ΥΕΘΑ- Πολεμικό Μουσείο, Αθήνα 2004.
- Νικολάου, Χαρ., «Η Ελληνική επανάσταση 1821-1829: Ο ρόλος των Μεγάλων Δυνάμεων και ο χαρακτήρας της Επαναστάσεως», *Στρατιωτική Επιθεώρηση* 2 (1995), 15-29.
- Ρουσσόπουλος, Α., «Η Εκπαίδευση του Ελληνικού Στρατού κατά την Δεκαετία 1920-1932», *Στρατιωτική Εγκυκλοπαίδεια*, τόμος 1, Αρχηγείο Στρατού, 1933, 93-95.
- Σίψας, Ιωάννης, *Στρατιωτικές Εφαρμογές και Επιπτώσεις του Συμφώνου Franklin Buillon – Κεμάλ*, Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 2006.
- Σκαλτσογιάννης, Γεώργιος, *Η Ανωτέρα Σχολή Πολέμου και η Γαλλική Στρατιωτική Αποστολή στην Ελλάδα (1925-1928) – Η Γαλλική Επιρροή*, Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 2006.
- Τσαπράζης, Ν., «Το χρονικό του Στόλου από 1831 μέχρι το 1944», *Ναυτική Επιθεώρησης* 413 (1982), 37-57.
- Τσιρκινίδης, Χάρης, *Επιτέλους τους Ξεριζώσαμε... Η γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου, της Θράκης και της Μ. Ασίας, μέσα από τα γαλλικά αρχεία*, Σωματείο Παν. Σουμελά, Αθήνα 2004.
- Τσοπάνης, Κ., «Γαλλικά Στρατεύματα στην Επαναστατημένη Ελλάδα (1828)», *Στρατιωτική Ιστορία* 85 (2003), Εκδόσεις Περισκόπιο, 44-53.
- Φιλίππου, Α., «Η στρατηγική σκέψη μετά τον Ναπολέοντα», *Ναυτική Επιθεώρησης* 409 (1981).

- Φλεριανού, Αικ. (επιμ.), *Χαρίλαος Τρικούπης η ζωή και το έργο του*, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 1999.
- Φωτόπουλος, Χρ., *1828-1998: Η Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, 170 Χρόνια από την ίδρυσή της*, Γενικό Επιτελείο Στρατού, Αθήνα 1998.
- *Αξιωματικοί και Ανθυπασπιστές του Στρατού και Δόκιμοι του Πολεμικού Ναυτικού που αποφοίτησαν από τη Σχολή κατά την Περίοδο 1828-1912*, Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, Βάρη 1996.